

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

НАУКА

□ Комісія для встановлення єдиного українського правопису. З метою встановити єдиний правопис української мови, Рада Народніх Комісарів постановила організувати при Наркомосі Державну Комісію під головуванням Наркома Освіти з таких осіб: т.т. Шумського, Солодуба, Яворського, Кримського, Синявського, Пилипенка, Курилової, Тимченка, Голоскевича, Йогансена, Касяненка, Річицького, Калюжного, Ялового, Попова, Грунського, Ганцова, Сулими, Бутвина, Коряка, Хвильового, Єфремова, Секунди, Кириченка, Соколянського.

В своїй праці комісія повинна виходити з сучасної літературної мови, що є синтез основних народніх діалектів, прийнявши за основу „найголовніші правила українського правопису“ Всеукраїнської Академії Наук, затверджені НКО УСРР 1921 року.

З метою притягти широкі кола наукові і літературні сили до участі у виробленні правил правопису української мови, ухвалено доручити Наркомосвіті скликати спеціальну конференцію для обміркування виробленого комісією проекта правил правопису.

Не пізніше 1-го січня 1926 року вироблені в Державній Комісії правила правопису української мови запропоновано внести на затвердження Ради Народніх Комісарів.

НКО УСРР ухвалено доручити внести на розгляд Ради Народніх Комісарів кошторис необхідних асигнувань так на роботи комісії, як і на скликання конференції.

□ Видання українських словників. Наркомос розробив план видавати російсько-українські й українсько-російські словники: академічний, термінологічний, скорочені практичні, діловодства і особливий український словник типу „толкового словаря“ — Дала.

Буде видано словники з усіх галузей знання, техніки, науки, мистецтва, промисловости, сільського господарства і ин. З-за кордону, щоб прискорити користування словниками в справі українізації радянського апарату, буде виписано словники Гринченка й Уманця.

Незабаром в значній кількості буде видано російсько-український словник Йогансена і словник діловодства.

При Наркомосі утворюється відповідальна державна редакція редагувати всі, які друкуватиметься, словники.

Щоб прискорити випуск словників на ринок з причини великого попиту на них, касується всі дотеперішні формальності в справі дозволу видавати словники приватнім особам і установам, разом із цим касується особливий дозвіл друкувати їх з боку Академії Наук. Наркомос встановлює лише контролю за друкуванням цих словників.

□ Періодичні видання Наркомосу. У зв'язку з ліквідацією губернь, Наркомос вирішив припинити видання щомісячника „Просвещение Донбасса“. Місцевим інспекторам народньої освіти запропоновано вжити заходів, щоб ширше розповсюдити видання Наркомосу „Радянська Освіта“ і „Путь Просвещения“. Найближчого часу буде видаватися бюлетень Головнауки під назвою „Наука на Україні“.

□ Наукова організація сходознавства на Україні. Крім сходознавчої секції при Харківському Науковому Товаристві з ініціативи групи робітників і зі згоди з московською асоціацією в Харкові організується також українська наукова сходознавча асоціація.

Оргбюро Н. А. С. на Україні закликає всіх, хто бажає взяти участь у роботі Н. А. С., хто має сходознавчі праці й бажає провадити організовану наукову, суспільну й літературну працю.

Склад бюро: проф. Золотарьов (уповнарком-зовнішторг), проф. Клопотов (уч. секр ради промисл. з'їздів), проф. Смушков (зам. голови східн. палати), т. Максимович (зам. уповнарком-заксправ), проф. Глаутерн (І. Н. Г.) і т. Цукерман (економіст східн. палати).

□ Наукові з'їзди. Головнаука УСРР звернулася до Головнауки РСФРР, щоб майбутній всесоюзний зоологічний з'їзд в-осени 1926 року скликати на Україні.

В-осени 1926 р. у Києві скликається 2-й радіологічний з'їзд.

□ Краєзнавство на Україні за часів радвлади. Для ілюстрації краєзнавчої роботи на Україні за часів радвлади, Український Комітет Краєзнавства ухвалив

видати окремими виданнями звіти місцевих краєзнавчих організацій про їхню роботу.

□ Видання бюлетеню управління науковими установами НКО. Колегія НКОсвіти визнала за доцільне видання бюлетеню Управ. Наук. Установами.

Запропоновано Управ. Наук. Установ. НКО розробити конкретний план і зміст бюлетеню.

□ Повернення УСРР культурних цінностей. Президія ЦВК'у СРСР ухвалила видати УСРР архівні матеріали, що

є в радянських архівах і мають відношення до українського народу.

Буде повернено УСРР колекцію листів українського філософа Г. С. Сковороди українські прописні книжки, що є єдине джерело вивчати соціально-економічну історію України 17 віку; всякі списки й грамоти царів, королів і монастирські записи 17 віку і листи до кримського хана від кошового отамана Сірка, копію рапорта від маршалка про непорядки 1789 р. серед селян через чутки про відновлення Запорізької Січі.

ЗВІТНА ЗА 1924 Р. ВИСТАВКА МУЗЕЮ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

21 травня 1925 року музей українського мистецтва відкрив свою 2 звітну виставку. На відкритті виставки відбулося об'єднане засідання музею й пленуму дослідчої кафедри історії української культури.

На відкритті були присутні, крім робітників кафедри, представники НКО, преси, музеїв, художнього технікума, літературних об'єднань „Плугу“ й „Гарту“, представники учительства й студентства. Засідання відбулося під головуванням акад. Д. І. Багалія.

Першу доповідь „За рік“ зробив завідувач музею, проф. С. А. Таранушенко. Зазначивши потребу регулярних звітів перед громадянством, як необхідне правило роботи, доповідач зробив стислий огляд праці музею за звітний час. Наш час висуває на порядок денний завдання дослідження всебічно селянського мистецтва в його статичній й динамічній на всьому просторі цілої України. Пам'ятки селянського мистецтва, в значній мірі, можуть нам відновити й розвинути в сучасному мистецтві кращі здорові традиції минулих віків. Без систематичної збірки пам'яток неможлива організація наукового студіювання українського мистецтва, а також і курсів з історії українського мистецтва.

Останніми часами в Харкові закладаються й дослідчі організації (секція українського мистецтва при дослід. кафедрі істор. укр. культ.) і в художніх школах запроваджується курс з історії українського мистецтва й архітектури та й праця школи скеровується на український ґрунт. Ось чому збирання нових колекцій з селянського мистецтва виробництва є одно з найнеодмінніших практичних завдань музею, тому музей і вжив усіх заходів, щоб зробити ряд відповідних екскурсій у різні місцевості України. Таких екскурсій музей улаштував за рік десять.

Підчас цих подорожей музей не тільки зібрав великі колекції, а також налагодив звязки з місцевими робітниками, організуючи з них кадр музейних кореспондентів. В наслідок цих звязків музей вже одержав кілька посилок, що поповнили різні музейні відділи.

Поруч з збиранням матеріалу, музей про-

вадив жваву дослідницьку роботу. Цю роботу музею тісно зв'язано з роботою секції історії українського мистецтва при дослідницькій кафедрі історії української культури. При музеї працював семінар підвищеного типу секції українського мистецтва та краєзнавчий гурток студентів харківського художнього технікума.

Дослідницьку роботу музею проваджено в двох галузях — будівництва та орнаментики (кераміка, килими). За музейними збірками написано й здано до друку ряд робіт (про український килим, слобожанське мистецтво та ін.)

Почали налагоджуватися у звітному році звязки музею з професійною художньою школою. Музей обслуговував студентів і професорів Харківського художнього технікуму й профшколи своїми колекціями та бібліотекою.

Другу доповідь зробила аспірантка етнологічно-краєзнавчої секції при дослід. кат. іст. укр. культ. Білецька про життя на виставці. Зазначивши методи збирання шитва по музеях, вона спинилася на різних його галузях, репрезентованих на виставці, схарактеризувавши його з боку техніки й наукової цінності й виділивши особливо цінні речі.

Аспірантка секції істор. укр. мистецтва при тій-же кафедрі, Щепотьєва зробила огляд килимів на виставці, що складають невелику (30 екз.), але дуже цінну й різноманітну збірку, що визначає ряд характерних рис для різних місцевостей України, підкреслює різницю між селянськими й панськими килимами та виявляє багатство фарб і композицій в орнаментіці.

Останню доповідь на тему „науково-мистецька цінність художньої промисловості минулими для нашої епохи“ прочитав аспірант кафедри педології, художник Сліпко. Він зробив короткий огляд еволюції мистецтва за останні 25 років (імпресіоністи й неоімпресіоністи), підкреслив неправильність того підходу до мистецтва, що поділяє його на чисте й застосоване і зазначив зацікавленість

художників зразками народньої творчості, на яку колись дивилися, як на примітив. Тепер починають розуміти наукову цінність цієї творчості, що виявляє еволюцію розвитку смаку народніх мас і розвиток соціального устрою минувшини.

Закінчив засідання своєю промовою голова зборів акад. Д. І. Багалій. Зазначивши велику роботу, що зумів проробити музей, не вважаючи на дуже обмежені кошти й занадто малу кількість робітників, він підкреслив цілковиту правильність того шляху, яким пішов музей, зв'язавшись з наукою й школою й висловив побажання, щоб надалі музей мав змогу налагодити подібні ж зв'язки й з промисловістю.

Щоб познайомити широкі кола громадянства з художньою цінністю народного мистецтва, а також з технікою виробництва, музей має намір упорядити цикл лекцій. Систематичну працю в цьому напрямку вирішено розпочати з осені, але, як першу спробу, в зв'язку з відкритою звітною виставкою, 31-го травня музей упорядив першу таку лекцію.

Зроблено було 2 доповіді аспіранта дослід. катедри педології художника К. Я. Сліпка на тему: „Художня промисловість і її мистецька цінність“; професора Харків. худож. технікума, художника І. І. Падалки на тему „Художник у керамічному виробництві“.

В першій доповіді доповідач, згадавши про старий погляд на народне виробництво, як на щось примітивне, довів на ряді зразків

думку про закономірність орнаментики на всіх речах і підкреслив, неодмінність вивчаючи цей орнамент, зважати на матеріал і призначення речі, а також на техніку її виробу.

Другий доповідач показав, як цю думку про зв'язок орнаменту з матеріалом і технікою треба провадити в ганчарському виробництві. Художники, переходячи од своєї праці в галузі „чистого мистецтва“ до виробництва, переоцінили свої знання й не наблизились до ремісника — ганчара. Вони одразу почали його вчити, не поцікавившись тим, як саме працює ганчар, і тому пропонували йому узори, взяті зовсім з інших речей, напр., з вишиванок. На ці узори ганчар мусив витратити дуже багато часу, сильно зменшуючи свою продукцію. До шкіл такого напрямку належить Миргородський технікум на Полтавщині, що не допомагає, а лише пісує смак ремісників. Як зразок добре поставленої школи, з правильним технічним підходом, доповідач навів технікум в Межигір'ї на Київщині й розповів про працю тамошніх майстрів. Після лекції доповідач провів слухачів по виставці, і зробив пояснення що до техніки різних керамічних виробів. Підчас обговорювання доповідей, було висловлено думку, що треба, кажучи про орнаменту речей, мати на увазі, що вони єсть частиною архітектурного оздоблення хати. На тему про верстатне мистецтво пропонувано було зробити окрему доповідь.

Аудиторія докладами була дуже зацікавлена й задоволена. Це показує, що такі лекції потрібні й дуже бажані.

ЛІТЕРАТУРА

■ Історія української літератури. ДВУ видрукувало й цими днями пустить на продаж т. IV Історії української літератури М. Грушевського, що містить у собі огляд усної творчості пізніх княжих і переходових віків XIII—XVII. Книга має 690 сторінок, ціна 6 карб.

■ Видання політкаторжан. Товариство політкаторжан видає літературу, присвячену до 20-річчя революції 1905 року та 100-річчя повстання 1825 року (повстання декабристів). Зважаючи на важливість вивчення та популяризації історичних матеріалів реверу, товариство має розповсюджувати її між населення через міські ДККК та РДККК.

■ Жива Газета. Політпросвітуправління разом с ВУРПС розпочало підготовчу роботу до відкриття в Харкові постійного колективу „Жива Газета“. Працю намічено розпочати з жовтня. Вистави газети відбуватимуться укр. мовою. В справі режисерській провадяться переговори з мистецьким об'єднанням „Березіль“.

■ Жовтнева перемога. Збірник-хрестоматія до роковин Жовтневої революції за редакцією Ф. Шаковицького, у виданні ВУСБ УПО'світи, має вийти з друку в кінці серпня цього року. Книжка буде мати розділи художньої літератури — оповідання, вірші, пісні з нотами й п'єсу, а також історичні матеріали про Жовтневу революцію. До збірника додано методичну статтю, як користати з нього при нагоді роковин Жовтневої революції в селянських будинках та хат. - читальнях.

Збірник уложено й пристосовано до села, для вжитку в с. б. і х. - ч.

Дер-й

■ Нова п'єса М. Куліша. Український драматург, М. Куліш написав дві нових п'єси: „Комуна в степах“ і „Так загинув Гуска“. Право постановки цих п'єс автор передав колективу „ім. Франка“ у Харкові.

МИСТЕЦТВО

□ Авторське право. Правління Українського товариства драматургів і композиторів дійшло до погодження з об'єднаним правлінням Московського й Ленінградського т-ва драматургів і композиторів що до охорони й збору авторського на території УСРР і РСФРР.

Агентура Московського й Ленінградського т-ва на Україні об'єднується й підлягатиме правлінням укр. т-ва, у Харкові, вулиця 1 травня, 20.

Уповноважені Моск. і Ленінград. т-в мають подати заяви й адресу правління у Харкові й дістануть відповідні документи. У всіх містах і місцевостях, де нема агентур, можуть подавати заяви й інші особи, що бажають збирати авторське.

Уповноважені „Вістей“ на місцях можуть подати заяви про бажання збирати авторське. Принципово погоджено це питання з видавництвом „Вісти“.

Автори, що досі не подали заяви про свій вступ у члени т-ва й не прислали 2 прим. своїх творів, повинні це як-найскоріше зробити, бо без заяви й передання прав авторських, т-во не збиратиме за їх твори авторського.

□ Конкурс на музичні твори, що присвячені даті 20-х роковин 1905 року. Вищий музичний комітет управління політосвіти НКО оголошують конкурс на: а) романсові твори б) хорові твори в) кантату — на таких умовах:

1. Твори мусять відповідати ідеї свята 20-х роковин 1905 року і бути витримані як із ідеологічного, так і з художнього боку.

Зокрема: а) романс і хоровий твір мусять бути приступні для виконання силами робітничих клубів і сільбудів, б) кантата мусять бути розрахована на оркестр, хор і окремі голоси.

Кантата подається в оркестровій партитурі й фортеп'яновому викладі.

2. До конкурсу приймаються твори, що: а) написані українською мовою і б) що ніде не надруковані.

3. Премії призначаються в такому розмірі:

а) на романс — 1 премія —	75 карб.
2 „	50 „
б) хор 1 „	75 „
2 „	50 „
в) кантата 1 „	200 „

4. Термін подачі творів: романсів і хорів — 1 вересня 1925 року. Кантати — 1 жовтня 1925 року.

5. Твори надсилаються в 2-х примірниках на адресу: Наркомосвіта, Вищий Музичний Комітет (Харків, вул. Артема, 29).

Прізвища і адреси авторів подається в запечатаних конвертах, на яких надписується лише девіз (умовне слово).

6. Виш. муз. Комітет УПО має право першого виконання премійованого твору, право - ж на видання й дальніше виконання за авторами залишається.

□ Художня рада Держ. опери. Наркомос затвердив новий склад художньої ради української держопери. До ради ввійшли: голова — М. Хвильовий, зам. голова — Ліфшиц, члени ради: Козицький, Боголюбов, Штейнберг, Павло Тичина і Толстяков, представники від ЦК спілки робіт і губполітосвіти — Берлін, Єгоров, Пилипенко і Каргальський.

□ Сітка українських театрів. Наркомосвіта остаточно затвердила сітку укр. держ. театрів. Вони постійно існують у Харкові, Києві, Полтаві, Катеринославі, Одесі, Артемівську, Чернігові, Вінниці й Житомері.

В Харкові по - старому залишаються Франківці, в Києві — „Березіль“, в Катеринославі — театр ім. Заньковецької і в Полтаві — Шевченківці.

Організацію Артемівського театру доручено т. Шатрову (зараз директор Одеського роб.-сел. укр. театру). Художній персонал буде виділено зі складу трупи ім. Франка в Харкові.

На підготовчу роботу в справі організації театру в Вінниці командировано т. Гулю. Художній склад театру буде цілком перекинуто з Одеси (склад Одеського роб.-сельтеатру). Є думка поставити на чолі театру режисера Тінського, що тепер працює у Шевченківці.

Театр в Чернігові доручено організувати т. Літовченку (кол. уповноваженому театра ім. Г. Михайличенка). Завідуватиме художньою частиною відомий режисер Смірнов. У склад трупи ввійшов режисер Васильов, артистка Добровольська та інші актори, яких узято з Києва. Підготовчу працю почнеться в театрі з 1-го серпня.

В Одесі формує театр режисер Марк Терещенко.

Сезонні театри розпочнуть у жовтні. Передбачається обмін в сезоні режисерами та акторами.

□ Л. Курбас — народний артист. Наркомосвіта ухвалила нагородити відомого режисера Л. Курбаса званням народного артиста Республіки. В цій справі подано докладну записку до Раднаркому.

□ Виставка єврейських художників. Раднацмен організує в Харкові виставку картин єврейських художників. Експонати на виставку мають прибути з Києва.

Ⓜ Револуційно-побутовий театр. Організацію революційно-побутового театру, що має працювати в Червонозаводському театрі, доручено харк. губполітосвіті, погоджуючи всі справи з відділом мистецтв.

Ⓜ Організація державного єврейського театру. Колегія НКО ухвалила організувати в Харкові державний єврейський театр, з тим щоби цей театр періодично обслуговував інші міста з значною кількістю єврейського населення.

КИЇВ

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ УАН

Діяльність Етнографічної Комісії Укр. Академії Наук, що працює під головуванням ак. А. М. Лободи, згідно з головними завданнями комісії а) провадити науково-дослідчу працю й об'єднувати дослідувачів у галузі фольклору та б) збирати фольклорний матеріал, а поруч з тим поширювати інтерес в робітничо-селянських масах до науково-дослідчої праці й популяризувати методи краєзнавчої роботи Згідно з цими головними завданнями діяльність Комісії розподілялась на два відділи: по-перше, на науково-дослідчу працю і, по-друге, на вивчення життя сучасного села, збирання фольклорного матеріалу як через притягнення широких кол переважно сільського активу, культробітників на місцях (студентів, селян, зав. хатами-читальнями, вчителів, а через них учнів шкіл лікнепу, трудшкіл, профшкіл та ін.), так і через улаштування спеціальних екскурсій на села.

Що до науково-дослідчої праці, то її, як і в попередні роки (з 1920-го року до кінця 1924-го — 119 засідань) виражено в улаштуванні публічних засідань, зачитуванні й обміркуванні доповідей. Всього за перше півріччя 1925-го року відбулось 15 засідань, що на них було зачитано 21 доповідь.

I. (12. I. 25) П. М. Попов. Діалектологічна й етнографічна мапа Путівльського повіту на Курщині; II (11. II. 25) В. Г. Лясковський. Програма до збирання відомостей про чумаки; III. (25. II. 25) урочище засідання пам'яті М. Ф. Сумцова з доповідями: 1. В. А. Камінський. Етнографія й її завдання в освітленні наукових розвідок Сумцова; 2. Ф. Я. Савченко. Сумцов, як фольклорист; 3. В. П. Петров. Сумцов, як історик етнографії; 4. С. О. Єфремов. Сумцов, як історик письменства; IV. (4. III. 25) В. А. Камінський. Винницький музей. Історія його заснування та його сьогочасний стан; V. (17. III. 25) А. М. Лобода. Українські прислів'я. Історія їх збирання, дослідження й завдання найближчого видання; VI. (28. III. 1925 р.) VII. (10. IV. 25) 1. Є. А. Рихлік. Слов'янське народознавство в нових українських книжках; 2. В. А. Камінський. З наукового життя на Волині; VIII. (28. IV. 25). Спільне засідання з Істор.-Літ. Т-м пам'яті М. І.

Костомарова В. А. Камінський. Соціально-побутовий елемент у розвідках Костомарова; IX. (6. V. 25) В. П. Петров. Нові ідеї в мітології (наука Леві-Брюля про первісне мислення); X (20. V. 25). В. П. Петров. Огляд новішої літератури про сучасне село; XI. (27. V. 25) К. О. Копержинський. Обряди збору врожаю у давніх слов'ян в початкові часи; XII. (3. VI. 25) В. Ф. Демич. Українське народне самолікування (за спостереженнями сільського лікаря). XIII. (17. VI. 25). 1. К. В. Квітка. Робота й ритм. (Критика Бюхерової теорії), 2. В. В. Білий. Етнографічна діяльність і життя Я. П. Новицького. XIV. (23. VI. 25). Спільне засідання з Комісією громадських рухів. 1. О. П. Косач-Пчілка. Спомини про М. П. Драгоманова; 2. В. А. Камінський. М. П. Драгоманов, як етнограф. XV. (24. VI. 25) 1. Ів. Лютий. Нові записи пісень, що відбивають сучасне життя, з Чигиринщини; 2. М. І. Корнилович. Огляд назв сіл на Холмщині (з ономастичних спостережень).

З метою полегшити працівникам в галузі народного життя ознайомлення й орієнтацію в літературі Етнографічна Комісія розпочала справу з складанням покажчика українського фольклору, що над ним спеціально працює О. Ю. Андрієвський. Поклавши в основу покажчик Б. Д. Грінченка і маючи завданням як перевірити подані там відомості, так і доповнити його новими та продовжити його до наших часів (покажчик Б. Д. Грінченка кінчається 1900-м роком), Етногр. Комісією за останні два місяці, як розпочато працю над покажчиком, зібрано такий бібліографічний матеріал, що відповідає кількості №№ Грінченкового покажчика. Вже закінчується перегляд „Київської Старини“ і „Етногр. Обозрения“, цих головних джерел укр. фольклору. Картковий матеріал в міру складання редагується. Всього зредеговано й перевірено коло двох з половиною тисяч карток.

Етнографічна Комісія продовжує розпочату минулого року працю в галузі виучування нацменшостей. В цій праці беруть участь Є. А. Рихлік та Т. Г. Кезма. Є. А. Рихлік досліджує життя чехів, чеські колонії на Україні, маючи на меті докладне

монографічне освітлення як соціальних процесів, так і народньої творчості. Відповідну працю що до вивчення айсорів провадить Т. Г. Кезма.

О. Б. Курило опрацьовує діалектологічні матеріали, зібрані за попередніх екскурсій на Поділля (український, молдаванський та німецький матеріал), на Пирятинщину й Чернігівщину. В. Г. Камінський працював над історією краєзнавчої праці на Волині.

Перше півріччя 1925 - го року позначилось також поширенням і поглибленням масової роботи Комісії і в зв'язку з тим збирання фольклорного матеріалу.

Етнографічна Комісія брала участь у справі організації виставки „дослідження села“, улаштованої Київським Губкомом при партклубі „Більшовик“ під час чергової губпартконференції й губз'їзду Рад. На виставку було передано видання Комісії та зібраний Комісією фольклорний матеріал (а саме: збірник слів, що увійшли в народній вжиток за часи революції, в їхній народно-стимологічній формі, збірник „частушок“, збірник пісень, витворених за останні часи, програми, план монографічного обслідування села, відозву Комісії про збирання матеріалів).

Етнографічна Комісія взяла участь і в загально-краєзнавчій праці. На весні ц. /р. почався значний краєзнавчий рух у колах громадсько-активного студентства. Е. К. пішла на зустріч організації студентських краєзнавчих гуртків. Члени Комісії взяли на себе керування деякими вузівськими гуртками, виступали з доповідями як на засіданнях вузівських осередків, так і міжвузівських, допомагали в справі складання програм для збирання краєзнавчих матеріалів; було надруковано спеціальні статті про завдання й методи краєзнавства й новішу краєзнавчу літературу („Життя й Революція“, ч. I—II та III; „Зоря“ ч. III).

Для масової роботи по-за межами Києва було використано періодичну пресу (газети Київські—„Більшовик“ та „Р. Село“, Чернігівські, Запорозькі, Катеринославські, Одеські). Для масового поширення за останній час (7. V. 25 і 22. V. 25 р.) Комісія видала: 1) Відозву про збирання матеріалів; 2) Програму до збирання пісенного матеріалу (збірник Іст. - Філ. Від № 13, в 4) і 3) Програму до збирання оповідань, казок, переказів і прислів'їв (Зб. Іст. - Філ. Від. № 29, вип. 1). Виготовано до друку ще декілька програм і намічено виготовити поради до краєзнавчої праці. В цих програмах звертається увагу збирачів на збирання новішого матеріалу, що освітлює й відбиває ті соціальні й економічні процеси, що відбуваються тепер на селі; переказів і спомінів про соціально-революційні рухи від часів

кріпацтва, 1905 р. і особливо часів революції; збирання фольклору не одривається тут од загального ходу соціального життя села в його цілому. Видані програми поширено між культробітниками на місцях (програми розіслано всім районним школам України, профшколам краєзнавчим інституціям і гурткам, а також і окремим особам). На жаль, за браком коштів кожне видання надруковано в кількості 3 тис. примірників, а масове поширення потребує принаймні 25 тис. прим. Через це всупереч з дійсними можливостями й потребами приходиться звужувати межі масового поширення.

Не вважаючи на це, мережа кореспондентів Комісії густішає й охоплює все більш і більш значний терен. З кореспондентів, що ними надіслано більш-менш значні збірки фольклорних матеріалів, ми мусимо зазначити таких осіб: Кость Сидоренко (м. Маково, Подільськ. губ.), Д. К. Лебідь (Чернігів), Д. Градиленко (м. Городище на Шевченківщині), В. Ф. Покальчук (Черкаси), Л. Юркевича (на Одещині), Гр. Равчук (м. Бровари), Г. Д'яченко (с. Германівка на Київщині); Г. П. Кревусий (с. Бірк під Галачем); К. С. Пилинський (с. Бобрин на Полтавщині); В. Е. Гезе (Київ); О. Т. Довгань (Умань); Ів. Снігур (на Уманщині); Л. Гащенко (на Хорольщині); Ілляшенко (Сум. пов. на Харківщині). В. О. Матушівською за мандатом Комісії, зібрано чималу збірку пісень в околицях Києва й на Білоцерківщині.

З екскурсій і поїздок, улаштованих за дорученням Етн. Комісії (без видачі коштів) відбулись такі: дві поїздки Д. М. Ревуцького до Ленінграду й Москви для збирання архівних відомостей про Гулака-Аргемовського (співця); дві поїздки В. П. Петрова до Чернігова й Ленінграду для праці над архівами Куліша й ознайомлення з етнографічною працею Ленінградських наукових інституцій. В. В. Білий їздив до Ленінграду для праці в Архіві був. III - го відділу над справою С. Д. Носа.

З спеціально-етнографічних екскурсій Комісією було влаштовано дві екскурсії: в село Війтовці на Переяславщину (в січні) й в м. Баришпіль на Київщині (в травні). В с. Війтовцях було закладено станцію для збирання фольклорних та соц.-екон. матеріалів (Етнографічний гурток при хаті-читальні). Під час перебування в с. Війтовцях зібрано було чималий матеріал для повного монографічного опису села за спеціальною програмою. Дещо вже використано для друку (В. П. Петров: Старий і новий побут; В. В. Білий. Типи сучасного села). Під час подорожі до м. Баришпіль записано переважно частушки, пісні, що відбивають сучасне життя, легенди та инш.

Етнографічна Комісія УАН звертається до громадського активу на селі й в містах, до

культуробітників (учителів, зав. хатами-читальнями, сількорів, студентів і ин.) надсилати до Комісії як зібраний матеріал, так і запитання в справі збирання. Комісія вишле всі необхідні матеріали, вказівки й відповіді.

Листи й матеріали на адресу Етнографічної Комісії (Київ, Укр. Академія Наук. Вул. Короленка, 54. Етнографічній Комісії) пересилаються безплатно.

В. П.

ЛІТЕРАТУРА Й МИСТЕЦТВО

■ Нова державна музпрофшкола. У Києві розпочала свою діяльність нова державна музпрофшкола ім. Леонтовича, яка ставить собі завдання виробити кадр робітників для обслуговування селянських та робітничих мас в їх муз. культурних потребах.

Музпрофшкола ім. Леонтовича дасть своїм учням добру технічну підготовку з спеціальності, а також дасть всебічну музичну освіту на основі найновіших метод муз. педагогіки.

По закінченні музпрофшколи учні мають бути здатні до самостійної муз. діяльності з вибраного фаху й мають направляти свою діяльність переважно на села, а також і в робітничі клуби та інші культурні заклади.

Більша половина місць профшколи — для селянської молоді, друга частина місць — для робітників, членів профспілок.

Курс навчання в профшколі 3-річний.

Профшкола має такі відділи:

I. Вокально-хоровий: а) хоровий ансамбль, б) класи сольового співу.

II. Інструментовий: а) класи гри на фортепіано, б) на скрипці, в) на віолончелі.

III. Відділ народн. інструментів — оркестровий ансамбль.

Учні всіх відділів профшколи мають вивчати мистецтво диригування так теоретично, як і практично.

До складу лекторів профшколи запрошено найвидатніші музичні сили м. Києва.

Дирекція школи звернулась до всіх місцевих органів влади, комнезамів, профспілок та громадських організацій з проханням надсилати до муз. профшколи нових здатних до музики учнів, призначаючи по можливості стипендію на їх утримання.

Інформації дає канцелярія профшколи у Києві, Пролетарська 107, пом. 5, 3-й поверх.

Г. В.

■ Нова капела. При посередбюрі Київського губробмису організовано капелу „Сурма“ (спілка українських робітників мистецького ансамблю). Капела складається з 64 безробітних членів Робмису. На чолі її стоїть Д. Коханський. Капела має на меті обслуговувати широкі робітничо-селянські маси в масштабі УСРР, але разом з тим і шукає нових шляхів у галузі хорового мистецтва.

Репертуар капели розбито на цикли:

1. Пісні революції.
2. Пісні настрою та психологічні.
3. Народні.
4. Виконання поем і сюїт.

Правління дає капелі приміщення клубу Робмис тричі на тиждень, але вимагає платити за світло й приборку, через що безробітні співаки примушені сами оплачувати це. Нині йде лабораторна праця, наслідки якої капела гадає прилюдно продемонструвати в жовтні ц. р.

■ На увагу письменникам. Відділ мистецтв ПОУ розпочинає видавати п'єси та інсценівки з сільсько-господарської пропаганди. П'єси має бути видано до кінця цього 1924-1925 бюджетного року. Темі такі: 1. Землевпорядкування, 2. Боротьба з посухою, 3. Інтенсифікація сільського господарства, 4. Меліорація, 5. Садовина й городина, 6. З лісом треба розумно господарювати, 7. Боротьба з ярами та пісками, 8. Ветеринарія та зоологія, 9. Молоді хазяї та дослідні станції, 10. Агрокультурна робота колгоспів та радгоспів, 11. Засівна кампанія, 12. Про свиню.

Інсценування: 1. Шкідники польові, городні та садові, 2. Сільсько-господарська кооперація (виробнича, побутова, постачальна та кредитова), 3. Кустарно-промислова кооперація, 4. Живий і мертвий реманент сільського господаря, 5. Свійські птахи селянина.

П'єси буде оплачено ПОУ згідно з відповідними ставками.

ОДЕСА

■ До організації українського держтеатру. Відбулось засідання політосвіти в справі організації в Одесі українського держтеатру.

Художній керівник і головний режисер театру тов. Терещенко М. зробив доклад про загальні основи праці держтеатру в зоні 1925-1926 р.р.

Режисуру буде складено з таких осіб: М. Терещенко (зав. художн. частиною і головний режис.), Глаголін, Ейзенштейн постановщики.

В звязку з цим відбувається широка підготовча робота обладнання сцени й загального ремонту в помешканні театру ім. Шевченка, де гратиме в біжучім сезоні укр. держтеатр.

НА ВОЛИНІ

□ Коростенський окружний музей краєзнавства. Коростенщина — найглухіший закуток на Волині. З давніх часів цей закуток приваблював наших наукових дослідників — природників і гуманітарів. Численні наукові монографії, нариси, на жаль, розкидано по окремих часописах, а зразки — складають дуже цінні колекції центр. музеїв.

Але й ці окремі наукові розвідки, окремі нариси з краєзнавства Коростенщини зовсім неприступні, невідомі не тільки широкому Коростенському суспільству; про них нічого не знають і місцеві культ. - освітні робітники, вчителі, агрономи й т. инш.

Тільки з 1917 року починається перші спроби до вивчення Коростенщини місцевими робітниками. Вчительський з'їзд 1917 р. в одній зі своїх постанов вимагає навіть організації „педагогічного краевого музею“. Крім постанови нічого не було зроблено.

1921 року, зав. повітнаросвітою в Овручі т. Левицький робить спробу заснувати повітний музей. Його найближчі помічники допомагають йому в цій справі.

В склад засн. ваного музею, перш за все увійшли палеонтологічні збірки з націоналізованих будинків місцевої буржуазії. Треба зазначити, що так зв. Овр. - Словеч льосовий масив тепер через знищення лісів, надзвичайно руйнується, розкладається на густу сітку ярів (до 20 метр. глиб.). Після великого дощу і на-весні вода часом вимиває кістки велетенських тварин польодовикової доби (*Elephas*, *primigenius*, *Ovibos prisericeros*, *tichorhinus* і инш.). Від селян ці знахідки скуповували місцеві крамарі й перепродавали за великі гроші для багатих аматорів. Часом для збільшення кількості цих експонатів їх розбивали на декілька кавалків, або вироблювали з них різні попільнички то-що. Отже, при розгрімі цих крамарів та иншої буржуазії в м. Овручі новому музеєві пощастило через десятки руки здобути невеличку колекцію цих знахідок.

За відсутністю певних робітників, музей хоч і зібрав до 100 номерів, але вони не мали навіть будь-якої номенклатури, опису то-що. Це була просто аматорська колекція „цікавих речей“. Підчас початку розгортання колекцій, на початку 1922 р. тов. Левицький залишає повітнаросвіту, а разом з ним і його найближчі співробітники. Музеєм заволоділи селяни.

На початку 1923 р., коли Коростень став округовим містом і охопив собою всю Овруччину, в складі співробітників Н. О. був один з фундаторів колишнього Овруцького музею. За допомогою окрінспектора наросвіти тов. Пелеха вживаються заходи до заснування округового музею краєзнавства. Вла-

сне кажучи, працю заснування музею розпочато з літніх педагогічних курсів, де викладав Краєзнавство т. К. Наслідки історичної розвідки м. Коростеня були першим кроком у цій справі.

Тим часом до ОВК було внесено плана про заснування самого музею. План було затверджено і з осені 1923 р. в Коростені юридично став існувати музей краєзнавства.

Для розташування музею ОВК передначив колишню дачу за м. Коростенем. Дача була напівзруйнована і багато зусилля затратив музей, поки надав цьому помешканню належний вигляд. Коли дачу було одремонтано на неї з'явилося багато претендентів: колишній власник, міст. госп. і т. д. Розпочато уперту боротьбу за помешкання. Для того, щоб відібрати від музею помешкання, де-хто вживав прово-аційних заходів для закриття музею „як непотрібної установи в умовах Коростенщини“ (sic!). Нещодавно була навіть спроба переслати „в 10-денний термін!“ в м. Овруч музея, бо його помешкання теж комусь стало потрібним. Одстояли й тепер. Що далі ще буде — невідомо.

Отже, боротьба музею за помешкання — була боротьба за його існування: для музею не давали иншого помешкання, коли пропонували йому звільнити його власне!

Розгортання праці музею розпочалося з лютого 1924 року. В бюджеті ОВК пошастило одвоювати постійну ставку для завід. музея (26 карб.) і для сторожа (10 карб.).

Невелика кількість коштів було відпущено й на його н.-д. та господарчі потреби (150 карб.).

З колекцій колишнього Овруцького музею, який існував щось із 6 місяців, залишилися тільки недобитки, що їх не встигли розкраси селянські „аматори“: до музею вступило 15 зразків з палеонтологічної колекції. Коростенському музеєві довелося розпочати працю з самого початку.

З самого початку свого існування музей орієнтувався на краєзнавчо-дослідний принцип роботи: — стаціонарність досліджувань і втягнення в дослідну працю найбільшої кількості місцевих громадських сил.

З травня місяця при музеї засновується гурток краєзнавства з 20 осіб. Гурток проіснував коло 4 місяців й механічно розпався через те, що не зустрів підтримки з боку самих організацій. Тільки окремі 2-3 особи продовжували держатися тісного звязку з музеєм, допомагаючи йому в тій чи иншій праці (кореспонденти). Надзвичайно багато надій покладалося на вчительство та його участь у краєзнавчій праці. Коло 25 доповідей, лекцій, програм було роздано для вчителів. Стали засновуватися краєзнавчі гуртки але... через 2-3 тижні вмирали. Не

було то часу, то бажання, а головне — не було рушійних стимулів до праці. Що ідея гуртків цілком життєва про те свідчать, напр., краєзнавчі гуртки що є в с. Кропивні Фастівськ. р-ну, в с. Лугинах, с. Горбуліві, м. Малині. Кропивнянський та Горбулівський гуртки розпочали навіть праці в справі заснування районних музеїв.

Організація і втягнення до широкої краєзнавчої праці сільських робітників продовжується.

Протягом минулого 1924 року окр. музеєм переведено таку працю:

I. Через своїх співробітників музей брав участь у геологічній розвідці півдня Коростенщини (сточища р. р. Ужа та Ірми), якою керував виклад. Житом. ІНО С. В. Більський. Крім монографічн. пр. до музею вступило від розвідки 240 мінер. зразків.

II. З етнографічних екскурсій (під керіванням завід. музею), з матеріалу склалася етнографічна колекція музею в 120 зразків (побут, техніка, культура села).

III. Під керівництвом Зав. Археолог. Відділом Волинського Н.-Д. Музею с. с. Гамченка музей зробив археологічну розвідку в сточищу р. Ужа та його допливів, що впадають нижче м. Коростеня. Наслідки археологічних розвідок та розкопок дали істор.-археологічну колекцію (більш за 100 експонатів). Поточного року праця має поглибитися й поширитися при участі місцевих робітників та студентства. Для археологічних досліджень взято 4 пункти: м. Коростень, Народиці, Покальов та Емільчин. Працю передбачається закінчити до археологічної конференції в Одесі п. р., що відбудеться в серпні.

З середини 1926 року музей номінально вважається за філію Волинського Н.-Д. Музею. Але без певних матеріальних засобів цей зв'язок не може бути міцним, хоч завідабель музеєм є Уповноважений Вол. Музею на Коростенщині.

Разом з науково-дослідною працею музей провадив охоронну працю над позамузейними цінностями, що є в окрузі. Через ОВК видано наказу 441 про охорону позамузейних наукових цінностей. За спеціальною інструкцією та анкетною провадиться перереєстрація цих цінностей.

Минулої зими виявлено схованку стародавніх грошей (16 стол.), які передано до Волинського НД Музею. Іншу таку схованку недавно виявлено в м. Народицах.

Одночасно з придбанням н.-досл. матеріалу для музею йде його обробка (класифікація, каталогування, опис то-що) та експозиційне розташування. Разом з тим йде і політ.-освітня праця серед відвідувачів.

З негативних боків музейної праці треба зазначити:

1. Матеріальний стан музею:

а) Відсутність певних коштів на н.-д. працю.

б) Відсутність будинку (сучасний—тісний).

в) Віддаленність від міст. центру (1 $\frac{1}{2}$ в.).

2. Відсутність певної кількості робітників і мізерна платня для них; є зав. і сторож; потрібно: завід., 2—3 помічн. - співробітн.).

3. Відсутність бібліотеки, лабораторії і т. д.

4. Залежність музею від місцевого бюджету.

За 1 $\frac{1}{2}$ роки свого фактичного існування музей довів, що при належній увазі з боку органів Наркомосу, — він буде розвиватись і надалі.

Ф. Козубовський

Р.С.Ф.Р.Р.

МОСКВА

Обмін науковими силами з закордоном. Всесоюзне товариство культурного зв'язку з закордоном поставило питання про обмін наукових сил між СРСР і закордоном. В першу чергу передбачається обмін науковими робітниками. Через те, що незнання мови перешкоджає обміну лекторами, то питання ставиться про обмін робітниками науково-дослідних інститутів СРСР з закордоном.

Збірник автобіографій сучасних письменників. Художньо-педагогічна рада літературної студії всеросійської письменницької спілки, якою відає Москпрофос, почала складати збірник автобіографій сучасних письменників. Збірника видається з метою покрити заборгованість студії і встановити низку даремних вакансій. Редакційна

колегія просить усіх письменників, поетів, драматургів і т. д. надіслати їй свої автобіографії і бібліографічні зауваження на адресу: Тверський бульвар, 25, дом Герцена, канцелярія спілки поетів.

Смерть П. П. Гнедича. Помер після операції відомий драматург, театральний діяч і історик мистецтва Петро Гнедич. До його праць належить велика кількість оригінальних і перекладних п'єс, а також 3-томна „История искусств“, видана А. Марксом 1898 р.

Пам'яті поета Баратинського. В червні місяці в маетку-музеї „Мураново“ відчинено виставку, присвячену пам'яті поета Баратинського, з нагоди 125-річчя з дня народження поета. На виставці багато коштовних експонатів—іконографічних, рукописних, книжкових і побутових.

ЛЕНІНГРАД

ДО ДВОХСОТЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ РОСІЙСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

□ Ювілейні свята Російської Академії Наук почнуться 5 вересня урочистою зустріччю гостей і триватиме до 15 вересня. Перші п'ять днів святкуватиметься в Ленінграді, а останні дні — в Москві.

В зв'язку з ювілеем Академічна бібліотека готує виставку всіх видань Академії за 200 літ. Кількість цих видань перевищує 15 тис. назв.

□ На 200-ліття Академії Наук. Підчас урочистого святкування 200-літнього ювілею Академії Наук буде влаштовано виставку архіву Академії. В цьому архіві є власні рукописи Ломоносова, портфелі з рукописними матеріалами першого російського історика-академіка Міллера, листування Академії Наук з закордонними вченими за 200 літ і сила автографів знаменитих учених від XVIII століття до останніх років.

□ Ювілейний журнал. На день святкування двохсотліття Академії Наук комісія в справі зивчення природно-виробничих сил СРСР випускає номер ювілейного журналу „Природа“, куди ввійдуть статті академиків: С. Ф. Ольденбурга, А. Е. Ферсмана, Н. С. Куріакова, П. П. Лазарева й ин. В статтях буде освітлено роль і значіння Академії Наук у справі піднесення наукового життя й промисловості за останні роки.

□ Побутова виставка часів Петра I. Академія Наук відокремила матеріали Петровської галереї для виставки історії побуту часів Петра I, яку організовує російський музей на святкування 200-ліття Ака-

демії Наук. Мета виставки — показати епоху початку 18 століття безпосередньо перед часами заснування Академії Наук.

□ Склад Академії Наук. Перед днем свого ювілею Академія Наук оголосила останні дані про свій склад. Тепер президія Академії складається з 41 академіка, крім того до складу її входить 4 почесних російських члени і 15 чужоземних, 144 російських кореспонденти і 169 чужоземних. Академія Наук охоплює 46 наукових установ, де працюють 462 наукових співробітники.

РІЗНІ

□ Нові документи про декабристів. Ленінградський центральний історичний архів, розробляючи матеріали, що мають чинення з повстанням декабристів, викрив з секретних справ колишнього морського і військового урядництва низку цінних документів з прізвищами до цього часу нікому невідомих салдатів і матросів, що брали участь у повстанні. Найдено також матеріали повстання Чернігівського полку. Список матросів і салдатів, присуджених на всякі кари, містить щось 1.000 чол. Викриті матеріали дають повну картину участі матросів і салдатів у повстанні. Всі ці надто цінні матеріали вперше буде опубліковано окремою монографією на столітні роковини декабристського повстання.

□ Всеросійський з'їзд патологів. Головна наука в вересні скликає всеросійський з'їзд патологів.

ЗАКАВКАЗЗЯ

□ Культвідділ Абхазійського Радпрофу склав договір з українською трупною під керуванням Б. Л. Оршанова на постановку спектаклів у Сухумі. У складі групи артисти: А. Лучицька, Ю. Миронова, Л. Чугай і ин., усіх 35 чоловік. В оголошеному репертуарі — „Хмара“, „Гандзя“, „Талан“, „Сорочинський ярмарок“, „Сава Чалий“, „Богдан Хмельницький“ і ин. з духом старого українського репертуару.

□ В Баку відбулась двохтижнева виставка картин і етюдів групи місцевих художників — А. Стоярова, А. Широценка, Л. Книша, Г. Радика, В. Трохимова й ин. На виставці було щось 130 речей — портрети, жанрові й пейзажні етюди і картини, східні мініатюри.

□ Українська експедиція на Закавказзі. До Тифлісу прибула експедиція, яку відрядила Всеукраїнська Головна наука у

складі 4-х осіб із співробітників Харківських науково-дослідчих катедр.

Експедиція ця має працювати на Кавказі щось 2 місяці, переважно в Грузії й Вірменії.

Свою роботу в деяких галузях експедиція погодила з завданнями науково-дослідчого плану Кавказького історико-археологічного інституту.

Член експедиції тов. Берладина має працювати переважно над пам'ятниками високого середньо-вікового життя.

Тов. Івановська працює над історичним мистецтвом Кавказу — пам'ятниками кам'яного бронзового і ранньо-вікового віків.

Тов. Нікольська має продовжувати свої дослідні над середньо-віковими пам'ятниками малярства і, почасти, скульптури.

Тов. Потапов працює над пам'ятниками первісної матеріальної культури, щоб з'ясувати зв'язок доісторичн. культур Кавказу й України.

□ Реорганізація Академії. Спеціальна комісія тепер виробляє проекта реорганізувати Грузинську художню академію, в основу якої покладено принцип наблизити класичне мистецтво до робітничих мас, підготувати відповідних викладавців для шкіл першого й другого ступня, а також спеціалістів - техніків застосованого мистецтва.

ГРУЗИНСЬКА КУЛЬТУРА

□ Національна галерея Грузинської СРР. Мета галереї — збирати експонати старовинного малярства і скульптури так Грузинського, Перського та інших східних країн, як і старовинного західно-європейського малярства.

За основу галереї стали експонати, які куплено від приватних осіб на виставці старовинного малярства в Тифлісі.

Крім того, з інших Тифліських музеїв було відокремлено картини художньої вартості і зконцентровано в галереї.

В результаті галерею збагатили переважно картинами старовинних грузинських і перських малярів.

Галерею, по змозі, поповнюється.

З 1921-22 року при галереї утворено цінну бібліотеку, з питань пластичного малярства, багатьма європейськими мовами.

Тепер число цінних книжок у ній становить по - над 3.000 примірників.

Галерею поділено на два головні відділи: східного малярства (Грузія, Персія, Індія й Китай) і малярства західного (фламандської школи, голандської, італійської, французької, німецької і російської.)

Тимчасово в галереї зберігається невелику кількість експонатів сучасного малярства.

Тепер у галереї наховується по - над 200 полотен і більше 300 цінних мініатюр.

За найцінніше в галереї треба вважати колекцію старо-перського і старо-грузинського малярства.

На старо-перське малярство (так великих полотен, як і мініатюр) галерея найбагатша від усіх галерей навіть Західної Європи.

В колекції перського малярства можна простежити майже увесь розвиток, починаючи з 16-го століття аж до першої половини 19-го століття.

З грузинського малярства найкраще, порівнюючи, зберіглося портретне (історичні портрети), головню — кінця 18 і 19 століть.

Невелика кількість збережених до нашого часу речей грузинського малярства пояснюється бурхливим історичним минулим Грузії.

Цінні пам'ятники грузинського малярства можна ще вивчати, але не в межах галереї, а збереженого де-не-де фрескового малярства і мініатюр, що ними ілюстровано старовинні книжки, які бережуться в Тифлісі

в університетській бібліотеці і в Грузинському історико-етнографічному музеї

Колекції перського малярства поки - що не показується публіці.

Низку цінних експонатів з малярства (Рембрандт, Лука Кранах, Жерико, Прюдом, Тенерс), утікаючи, вивіз меншовицький уряд.

□ Народного грузино-вірменського поета Акоп'яна обрано за члена міжнародного бюро зв'язку пролетарської літератури (Літ-інтерн) і призначено за представника бюро на Кавказі.

□ В Тифлісі вийшла грузинською мовою книжка художнього критика і теоретика мистецтва К. Г. Кацанелі „Основи соціальної естетики“, де трактується питання соціальної естетики з погляду філософського матеріалізму і взаємочинності між ідеологією й оточенням.

□ Грузинський пролетарський поет П. Кутателадзе написав п'єсу з революційного життя сучасної Грузії „Гра з огнем“ на 5 частин.

□ Протягом останнього часу національна галерея придбала в Ленінграді 355 малюнків і ескізів художника Горшельда, який у 60-х роках минулого століття брав участь у кавказькій війні.

Колекція, крім художнього значіння, має великий історико-етнографічний інтерес.

Придбано картини художників — Шибуба — „Торжество Олимпа“ і Боголюбова — „Палермо“ і мініатюрний акварельний портрет Мюрата, роботи відомого художника наполеонівської епохи Ізабе.

Гр. Боткіна подарувала галереї 10 етюдів-академіка М. П. Боткіна. Грузинський Рад нарком передав галереї низку цінних книжок, присвячених мистецьким питанням.

ВІРМЕНСКА КУЛЬТУРА

□ Серед вірменських композиторів. Композитор А. Спендіаров працює тепер над інструментовкою своєї опери „Алмаст“ на 4 дії на сюжет Ованеса Туманяна. Композитор А. Тер-Гевондян також почав інструментувати свою оперу „Седа“ на 4 дії й 7 картин на сюжет Шанта. Обидві праці на осінь буде закінчено.

□ Пам'яті Габріеля Сундукіянца. Цього року 12 липня минуло 100 літ коли народився відомий вірменський драматург-сатирик Габріель Сундукіянц, автор відомої комедії „Пено“ (яка є в перекладі російською й грузинською мовами).

Сундукіянц писав у 2-й половині XIX віку, починаючи з 60-х років, коли буржуазія і пролетаріят Закавказзі лише народжувалися.

Сундукіянцові твори мають певну вартість і з боку наукового і етнографічного і лінгвістичного (багатий матеріал для дослідження

Тифліської вірменської говірки, як одного з найцікавіших і своєрідних діалектів вірменської мови. Діалект цей що - далі все вимирає, даючи місце літературній мові). Помер Сундукянц 1912 року.

☐ Визнано за неодмінне перевезти до Ери-

вані бібліотеку колишнього Лазаревського Інституту східних мов (у Москві), а також усі інститутські матеріали з вірменознавства. Вірменському Наркомосові доручено вести переговори, як найскорше перевезти бібліотеку.

ТЮРКСЬКА КУЛЬТУРА

☐ Пам'ятник поетові Нізамі. XII віку жив у Азербеджані й помер у Ганджі (раніш Олександропіль) відомий східний поет-містик Нізамі, твори якого мають велику славу по всіх мусульманських країнах і до цього часу.

Стародавній пам'ятник на його могилі вже дуже розвалився і через це давно мали на

його місці збудувати нового. Отже тепер азербейджанське археологічне товариство порушило питання, щоб на Нізамовій могилі поставити нового пам'ятника.

☐ Азербейджанський Раднарком взяв на державні кошти виховувати й утримувати дітей (сина й дочку) відомого народного фариського поета Сабіра.

ЗАХІДНЯ ЕВРОПА

НІМЕЧЧИНА

☐ Виставка Дюрерових праць. На початку липня в Кобурзі виставлено було Дюрерові праці: 117 речей вирізаних на міді, 200 на дереві і 7 малюнків. Особливу вартість мають малюнки: 1) „Знущення над Христом“ (1502 р.), 2) „Ганна Релінген — дочка гасбурзького патриція“ (1523 р.), 3) „Роздавання Христа і група Розп'яття“ і з другого боку, „Мати, що годує центавра“. Далі „Різдво Христове“, Марія Магдаліна, яку 4 ангели підносять на небо“, „Жінка з воззиками“, „Задня частина коняки“.

☐ У Берліні в квітні місяці Дім Мистецтв відкрив посмертну виставку мистця Фрідріха Кальморгена. Кальморген був різносторонній мистець, він для тем брав краєвиди, малював портрети дітей і т. и.

☐ Виставка скульптури з тварин. З кінця квітня відкрито виставку в Берлінському Зоологічному саду під керівництвом скульптора Георга Коха. Виставлено по-над 400 експонатів. Участь у виставці брали найвідоміші німецькі скульптори: проф. Кауер, брати Яким, Йоган і теодор, Кернер, проф. Август Краус, Вільгельм Кригер, Карл Раке, Вільгельм Неухаузер і ще багато найкращих скульпторів. Виставка протягнеться до 8 жовтня.

☐ Гоголевого „Ревізора“ з великим успіхом поставлено в Німецькому театрі в Берліні. Преса відзначає постійно-світлове значіння комедії, протирядницького і протихабарницького напрямку.

☐ Моделя Вавилонської башти. В доісторичному відділі Берлінського Державного Музея виставлено модель Вавилонської башти, яку виконав Е. Штегеман за вказівками проф. д-ра Роберта Кольдевея,

що завідував німецькими розкопками в Вавилоні і нещодавно закінчив їх.

НОВІ ВИДАННЯ („Hefte für Bücherwesen“)

1. Лев Толстой — „Життя в сповідях“. Щоденник і листи. Видання А. Лютера.

Цей збірник охоплює крім опублікованих, ще й нові матеріали, яких ще не було досі надруковано. На підставі всього матеріалу складач намагається довести, що вся літературна діяльність Толстого є тільки „сповідь“. Ця головна ідея, хоча, мабуть, і помилкова, надає збірникові суцільності та сприяє значному вражінню навіть для звичайного читача. Але для порозуміння цього збірника треба бути досить знайомим із біографією Л. Толстого, бо складач не дає великих пояснень що до різних деталей тексту.

2. Лев Толстой — „Щоденник“, т. I. Видання Людвіга Берндля.

Цей щоденник великого письменника видано з багатьма вказівками що до сучасних подій доби Толстого, де перелічуються особи, які були близькі до нього, організації, що в них працював Л. Н. і т. и.

3. Ф. Ленц — „Держава й марксизм“, ч. I. Підстави та критика марксистського суспільствознавства. Ч. II. Німецька соціал-демократія.

В першій частині автор розглядає, головним чином, слова Маркса: „в звязку з протилежністю інтересів серед націй гине ворожнеча між окремими народами“. Зрозуміло шовіністичний автор доводить, що таким чином доводиться дійти навіть до таких страховин, як „франкофілізм та прусофобство“ (!?), що й роблять сучасні німецькі соціал-демократи (!!).

4. Карл. Нецель „Соціяльний рух в Росції“ (Karl Nötzel — „Die soziale Bewegung in Russland.“ Stuttgart, 1923).

Автор має за мету багато дуже складних речей: перш за все він хоче „психологічно“ пояснити „російську соціологію“, дати потім „історичний нарис її розвитку, далі охопити її систематично“, нарешті, зробити критичну аналізу російської соціології з боку західньої наукової думки й, навпаки, оцінити західню культуру з погляду „російської соціології“. Звичайно, що таке завдання спантеличило автора й він безпорадно хитається між різними справами, жадної з яких він не може освітлити.

Лев Троцький „Справи побуту“.

Зміст цього збірника, звичайно, знайомий кожному читачеві нашого союзу. Новина є тільки ті „передмови“ та „огляди“, що ними „доповняється“ друкування кожної сучасної російської книги. Можна заздалегідь вгадати, що тут ми знайдемо й „крокодилові сльози“ із приводу „ідеалів комунізму“ та „суворої російської дійсності“; й захоплення „силою традиційних звичаїв“ і „смакування“ деякими деталями „комуністичного побуту“. Радянські журналісти могли б знайти тут чимало матеріалу для дотепних фейлетонів.

5. „Селянська війна в уяві сучасників“, видання О. Брандт'а. Ще один збірник, присвячений 400-м роковинам Великої селянської війни. Матеріал досить цікавий, але йому, на великий жаль, бракує марксистського освітлення.

6. „Анабаптисти та Мюнцер“.

В цьому збірникові, який теж трактує про Велику селянську війну надруковано листів, протоколів і т. н. осіб, що тим чи иншим чином брали участь в подіях 1525 року.

C. В.

■ Новини книжкового ринку за червень 1925 р. Німецькі видавництва, всупереч жорсткій експлоатації робітників та підвищенню цін за друкарські вироби, все-ж не можуть задовольнити всіх вимог, що їх роблять багаточисленні пекущі німецької книги. Про це свідчать довженні списки книг, що їх бажають купити навіть у приватних осіб. Головним чином це торкається політичної літератури, наприклад, творів В. І. Леніна, Маркса, Енгельса й т. н. керівників пролетаріату. Багато попиту ей на різні мемуари російських емігрантів.

Але німецькі видавництва, очевидно, не завжди стежать за напрямком інтересів публіки, та друкують багато безгранини, для збуту якої потрібно до того-ж і шаленої реклами. Наприклад, на цілих сторінках бібліографічних журналів величезними літерами друкуються об'яви про... „Книгу поцілунків“, в той час як зараз-же на 2-х або 3-х сторін-

ках друкуються назви книг, що їх немає на ринкові та бажано купити!?

За першу декаду червня „Börsenblatt des deutschen Buchhandels“ зазначило такі нові книги, що мають відношення до книгарства та життя нашого союзу:

1) Бібліографічні видання:

а) Книжкова вітрина („Das Buchschau-fenster“) бібліографічний збірник.

б) „Німецька книга“ (Das deutsche Buch).

в) „Büchertage und Bücherwochen“ („дні та тижні книги“) бібліографічний огляд.

г) „Німецький книжковий альманах („Der deutsche Bücher-almanach“).

д) „Книга й освіта“ Ольденбург'а.

Красне письменство:

а) Достоевський Ф. „Великий инквизитор“, „Открытие старца Зосимы“.

б) Щоденник Достоевського, переклад та вид. Fülöp-Miller'a та Echstein'a.

в) Достоевський, Л. Толстой, М. Горький и т. н. „Мир в рассказах“.

г) Достоевський „Твори“.

д) Л. Толстой: „Народные рассказы“, „Крейцера соната“.

е) А. Чехов: „Драма на охоте“, „Веселые рассказы“.

ж) М. Горький: „Орлов“, „Бывшие люди“, „Иван Коновалов“, „Мальва“, „Челкаш“.

з) Еренбург І. „Трест Д. Е.“, „Хулио Хуренито“.

и) Пушкин А.: „Анекдоты и экспромты“.

к) Аверченко А. „Русский смех“.

л) Мережковский „Леонардо да-Винчи“.

м) Ефімов „Маяковский и русский футуризм“.

Таким чином бачимо, що, як і уві Франції Достоевський має перше місце між російськими письменниками, які цікавлять німецьке видавництво.

Крім того з приводу 400-річчя Великої селянської війни в Німеччині надруковано:

а) Е. Блох: „Фома Мюнцер, теолог революції“ (400-ювілей В. С. В.).

б) Е. Баумгартнер: „Велика селянська війна“ (Der grosse Bauernkrieg).

в) Фома Мюнцер та селянська війна в Тюрингії.

Ці книги надруковано в багатьох виданнях.

Соціально-економічна та наукова література:

1) Ленін В. „Імперіялізм“

2) Маркс „Революція та К. Р.“

3) Маркс і Енгельс: „Маркс або Бакунін“

4) Альтон „Тред-юніони, їх минуле, сучасне та майбутнє“

5) С. Бубнов „Підвалини російської великої промисловості“

6) Хвольсон, проф. „Підручник фізики“

7) Гешен „Радио - техніка“ (Sammlung göschen)

8) К. Кавтський „Інтернаціонал та Радянська Росія“

9) Свен Гедин „З Пекина в Москву“

10) „Німеччина та Росія“ (Deutschland und Russland). Книга про майбутнє економічних взаємовідносин Німеччини та СРСР.

11) Лелебур „Rossica“

12) Турчанинов „Флора Байкалу“

13) „Війна України з балканськими державами“

14) Населення Західної Росії

15) Веров: „Велика російська революція 1917 року“

16) Волконская „Щоденник за часів революції 1917 року“

17) Кастанье Ж. „Басмачи. Боротьба з більшовизмом в центральній Азії“

18) Гурвич Т. „Державні люди та авантюристи в Росії“

19) Емет В. „Марксистський підручник“ (The Marxian handbook)

20) Сальмон Л. „оргія в Петербурге“

21) „Ізвольський в світовій війні“. Збірник листування Ізвольського

22) Генинг В. „Таємність більшовизму. Таємні причини занепаду економіки в Німеччині“.

Як можна бачити буржуазно - емігрантська базгранина має багато місця в нових виданнях Німеччини. Замість друкувати на зовнішній ринок німецькі видавництва вперто гулять кошти не невдячну пропаганду проти брадянських ідей. А діла все погіршуються. Навіть німці пригадали наш славетний „товарообмін“, що його вживали в нашому союзі с початку Н Е П'у. „Sapienti sat“.

С. В.

ФРАНЦІЯ

□ Нові твори Бальзака. Дослідник Бальзакових творів Марсель Бутерон знайшов серед письменникових паперів, що є в Ловенжуровій бібліотеці, невидані й невідомі до цього часу Бальзакові твори. Три з них лише почато, два майже докінчено. Один із останніх має назву „L'incube“; герой цього твору Боден, автор „Démonomanie“, відкіль Бальзак брав матеріал для своїх творів. Другий має назву „La Clemence de Madame Imperia“, в ньому змальовано одну римську куртизанку колишню історичну особу. Вона відіграє роль в першому з бальзакових „Contes drolatiques“, до яких належать обидва новознайдені твори. Їх буде видруковано разом із листуванням Бальзака з мадам де Кастріе і д-ром Наккартом у „Cahiers balzacienes“.

□ Пам'ятник поетові. „Société des amis de Verlaine“ („Товариство друзів Вер-

лена“) відкрило підписку на будову в Меці пам'ятника поетові.

□ Премія вченому. Комітет премій Жює видав щорічну премію на 2000 фр. Жаккові де Моргану за його працю „Humanité prehistorique“ („Доісторичне людство“).

□ Конкурс ілюстрацій. Недавно „Товариство допомоги ілюстрації книжок у Франції“ добрало за сюжета для першого свого щорічного конкурсу книжку „Voyage“ („Подорож“) Шапеля і Богіомона. Встановлено дві премії — на 5.000 фр. і на 1.000 фр. Термін подавати ілюстрації — жовтень поточного року. До складу журі входять Морис Донней (від Французької Академії), Поль Леон (директор образотворчого мистецтва), Поль Неве (від Академії Гонкур), Жюстен Годар, Жан Гюйфрей (охоронець Луврського музею) і инш.

АНГЛІЯ

□ Міжнародний конгрес метеорологів. В метеорологічному Інституті в Рут-Кенсингтоні в кінці квітня відбувся міжнародний конгрес англійських, французьких, італійських, німецьких, еспанських голандських і норвезьких метеорологів. Головою його було присвячено питанню про виміри температури високих атмосферних шарів, що, мають надію, дасть можливість точно вгадувати наперед погоду.

□ Виставка картин. В Лондонській Лейгестерській галереї відкрито виставку картин французького художника Поля Сезана, що помер 1890 року. Коли Сезан ще жив сучасники його не оцінили в ньому мистця,

не прийнявши ні разу картин на виставку. Тепер Сезанові картини вважаються за твори видатного таланту, а Сезана критики визнали за „мистця з мистців“.

□ Археологічна виставка. В Лондоні відкрито виставку всяких археологічних речей, що надто зацікавляють. Виставлені археологічні рідкості привезла експедиція, що подорожувала по Середній Азії. Експедиція одвідала невідоме майже місто Кара - Кото, що буяло життям в Монголії XIV віку, в часи Чингіз - Хана.

□ Дікенсів дім. З нагоди 50-літньої роковини смерті Дікенса відкрито для публіки дім, де він жив і працював.

ПО ИНШИХ ДЕРЖАВАХ

▣ Новий Інститут. При Краковському Університеті (в Польщі) засновано Слав'янознавчого Інститута. Спочатку читатиметься курси з слав'янської літератури, мистецтва, російської філології, слав'янської етнографії. В майбутньому буде засновано катедри: історії слав. народів, історії слав. права, сучасної історії слав'ян, окремих слав'янських мов.

▣ Ювілей художника. В липні був 50-літній ювілей художньої діяльності польського художника Яцка Мальчевського, якому Краківська Академія Мистецтв дала з цього приводу назву свого почесного члена.

▣ Новий палац культури. Поточною року в Новому Замкові (в Чехо-Словаччині) буде розпочато будову великого палацу культури, бо збудована декілька літ тому зала не задовольняє культурних потреб, що чим-далі зростають серед населення.

▣ Стипендія журналістам. Чехо-словацький уряд ухвалив видати на 1925 рік 15 стипендій журналістам, від 1500 до 2500 крон кожна. Стипендії буде використано на вивчення етнографії, історії, географії, мов й політики Чехо-словацької і використано в самій країні, без права виїжджати за кордон.

▣ Смерть Яна Штурса. На початку травня помер у Празі проф. Штурс, 45 літ віком — найвидатніший з сучасних чеських скульпторів. Він зробив статую „Переможець“, що на виставці мистецтв у Парижі цього літа скрашувала Чехо-словацького павільона, відома статуя „Поранений“ і багато инш.

▣ Міжнародний Археологічний Конгрес відбувся у травні м-ці поточного року в Триполі (в Італії). На конгресі брали участь багато делегатів від університетів і

археологічних товариств та інститутів: французьких, німецьких, бельгійських, австрійських, данських і інших країн.

▣ Другу міжнародню книжкову виставку в Флоренції (Італія) відкрито з початку травня в Палацо Векіо.

▣ Премії письменникам. Комісія „Фонду сприяти літературі“ при Міністерстві Народньої Осв. в Софії дала премії Г. П. Стаматову, І. Йовкову, Д. Шишманову і Е. Бельчевій за твори написані 1924 року.

▣ Нові книжки в Болгарії. Під назвою „Інтелігенція й народ“ відомий історик і популяризатор І. П. Кепов написав працю, яку преса вважає за цікавий вклад в історію сучасної Болгарської культури.

▣ Новий Інститут. При університеті в Лунде (Півд. Швеція) засновано Інститута для дослідження Середньої Азії.

▣ Нова обсерваторія. Данський уряд вирішив збудувати в Гренландії обсерваторію.

▣ Ювілейна виставка в Голандії. Щоб відзначити 650-літній ювілей з того року, коли про Амстердам уперше згадується в історії в міському Держ. Музеї, в першій половині вересня влаштовується велика виставка. Крім усяких історичних пам'яток буде виставлено мистецькі вироби, що в минулому утворили славу міста. Приватні й громадські голандські музеї і колекції посилають до Амстердаму багато коштовних експонатів. Стокгольмська Академія обіцяла вислати Рембрандтову картину „Заговор Клавдія Цівілія“, а Копелева Берлінська колекція — картину того самого художника „Юнак“.

АМЕРИКА

▣ Премія письменниці. Една Фебер недавно дістала Поліцерову премію 1.000 доларів за американський роман, де найкраще змальовано здорову атмосферу американського життя і високий рівень американських звичаїв та мужности. Роман має назву „So Big“.

▣ Пам'яті Сулеймана-Бустані. В Брукліні (Сполучені Штати) упокоївся Сулейман-ель-Бутані — паша, найкращий із сучасних сирійських поетів.

Бустанінова діяльність була надто різнобарвна і корисна.

Автор багатьох поем, романів і літературних нарисів, Бустані знайшов час перекласти „Ліяду“ арабською мовою і видати багатомовну „Арабську енциклопедію“.

▣ Міжнародна виставка архітектури. Підчас конгресу американських архітекторів улітку поточного року в Нью-Йорці відбудеться міжнародна архітектурна виставка.

VARIA

▣ Білоруський державний театр. Цим літом білоруський державний театр зробив гастрольну мандрівку в м. Оршу, де користувався надзвичайним поспіхом. Закінчив вистави 15 липня. Всього зроблено

15 вистав, як в центрі так і в робітничих районах. При прощанні робітничі організації піднесли театрові адреси.

▣ Перехід чеченської мови на латинську абетку. Грозний. Наркомос

Чечні вирішив з майбутнього року від арабської абетки перейти до латинської.

☐ Пам'ятник Фірдусі. В Тегерані на площі перед будинком медреси буде поставлено пам'ятника найзнаменітішому з перських поетів — Фірдусі. Пам'ятника будуватиметься на зібрані кошти серед персів, що проживають в Індії.

☐ Китайське видання „Капіталу“. В Сан - Франциско проживає китайський емігрант, вигнаний 1921 року з Цзінь - Дао за „комуністичні вчинки“. Цей вигнанець закінчив недавно величезну працю — переклад першого тому „Капіталу“ китайською мовою. З величезними труднощами перекладачеві пощастило знайти видавця, що вже приступив друкувати книгу. Попередня підписка за перші декілька днів перебільшила 1.000 примірників.

А. Ж.

☐ Експедиція до Монголії. Із Ленінграду виїхала монгольська експедиція, організована науковими співробітниками Академії Наук з завдань монгольського повітового комітету. Завдання експедиції продовжити геологічні роботи 5 - літнього плану дослідів

Монголії. Експедицію складається з двох таборів — мінералогічного і ґрунтового. Кошти на експедицію дав монгольський уряд.

☐ Розкопки у Сирії. Професор Празького університету Фрідріх Грозний, роблячи розкопки в Сирії, знайшов у Кавфському районі багато греко-римських статуй другого віку по Р. Хр. В Цезаревих околицях йому пощастило натрапити на клинкуваті (ерогліфічні) написи третього тисячоліття до Р. Хр. В північній Сирії і в Єфратовому басейні він визнав місця, де колись було Митанське царство — дуже могутнє за століть до християнської ери.

З осені минулого року в Тель - Едфальській окрузі, відомій з старого завіту під назвою Арпад, розпочато великі досліді. Там було знайдено стіну на 40 метрів завтовшки, що в свій час йшла круг фортеці перед якою асирійський цар Теглат - Фалазар простояв чотири роки.

Знайдено було багато статуй та інших мистецьких виробів: бог на коні у фригійській шапці, богиня Астарт, клинкуваті написи з пошаною Теглатфалазареві, золоті монети то - що.

О. Анс

Бібліографія

Э. Квиринг. Задачи партии в области промышленности и работы на селе. Стр. 29 Ц. 12 коп. Госуд. Изд. Украины. 1925.

„Задачи партии“ — це доклад, прочитаний автором на районному партійному зібранні в лютому біжучого року. Книжечка має такі розділи: 1. Рабочий или крестьянский уклон. 2. Связь промышленности с сельским хозяйством. 3. Положение нашей металлургии. 4. Село должно быть богаче. 5. Есть ли кулацкая опасность. 6. Ставка на середняков или незаможников. 7. На ошибках надо учиться. 8. Надо улучшить положение рабочих и крестьян. 9. Наше международное положение. 10. Что решила партия о Троцком. З цих розділів, останній, 10-ий, не має прямого зв'язку з темою, тоб-то з завданнями комуністичної партії в галузі промисловості та праці на селі. Решта суцільно зв'язані між собою.

Е. Квірінг не дає нічого принципіально нового в названій книжечці (і не ставить собі такої мети); він лише викладає популярно та систематично постанови січневих (біжучого року) пленумів ЦК РКП і ЦК КП(б)У що до завдань партії в галузі промисловості та праці на селі. Але викладає вміло, просто і ясно. Не агітує, а переконує. Не закриває очей на суворудійсність, а серйозно аналізує її. „Ми зробили революцію, — пише він, — не лише для того, щоб прогнати поміщиків та капіталістів. Ми зробили її для того, щоб робітники та селяни мали від цього реальну користь. І коли робітники та селяни не матимуть від революції реальної користі, — їм радянська влада не потрібна. Свідомість цього і мусить диктувати певний напрям роботи як серед робітництва, так і серед селянства, — як у галузі промисловості, так і в галузі сільського господарства. Влада наша — робітничо-селянська; господарство наше — промислово-аграрне. Всюди маємо цей дуалізм. Але в політиці партії ці два різні боки сучасної радянської дійсності повинні знайти єдину моністичну синтезу. Отже, не може бути жадних „уклонів“. Потрібне те й друге, потрібна єдина робітничо-селянська політика, — реальна політика, що „вміє дивитись правді в очі“, що вміє „помітити хиби і вчитись на цих хибах“. Це основні, провідні думки, що проходять через всі ті практичні питання, які обмірковуються автором в книжечці.

Яскраво з'ясувавши нерозривний зв'язок нашої промисловості з сільським господарством і, навпаки, вказавши на чергові завдання в галузі промисловості, Е. Квірінг особливо докладно спинається на завданнях роботи на селі; бичує неправильну „замкнуту“, „собезовську“ політику комнезамів, їхню непопулярність серед селянства, і обґрунтовує конечну потребу утворення правдивого, господарчого й політичного співробітництва незаможників з середняками. Повторюємо, в книжечці не подано нічого нового, але відомі вже постанови ЦК партії викладено так вдало, що вона читається з великим інтересом і залишає після себе багачко цінних, скристалізовано-ясних думок. Її залюбки і з користю прочитає і інтелігент, і робітник і селянин.

З огляду на те, що книжка має не лише хвалебий, але й більш тривалий інтерес, слід було-би (на нашу думку) негайно перекласти її на українську мову і в десятках тисяч поширити по всіх фабриках, заводах і селах.

П. Христюк

І. Южно-русские рабочие союзы. Сборник статей под редакцией и со вступительной статьей М. Равича-Черкасского. Стр. 228. Ц. 1 р. 50 к. Госуд. Изд. Украины. 1925.

П. М. Балабанов. К истории рабочего движения на Украине „Южно-русский рабочий союз“. Стр. 160. Цена 1 р. 15 коп. Госуд. Изд. Украины. 1925.

Початки робітничого руху на Україні мало досліджено. Звичайно вважали досі, — зауважає в названій праці М. Балабанов, — що про робітничий рух на Україні можна говорити лише з середини або з кінця 80-х років XIX століття. Однак, ознайомлення й вивчення архівних історико-революційних джерел (що зробились приступними після

повалення капіталістично-поміщицької влади, показує, що вже в 70-х роках минулого XIX століття досить інтенсивно йшов процес оформлення робітничої класи в Росії й на Україні, при чім є певні вказівки на те, що на Україні він відбувався навіть більш інтенсивно, ніж у Росії. Принаймні в таємному циркулярі міністра внутрішніх справ від 18 серпня 1881 року (яким покладалось на прокурора київського воєнно-окружного суду генерала Стрельнікова місію дослідження і викорінення революційного руху на „півдні“, т.б. то на Україні, говориться, що відомості, які мають у департаменті поліції „про злочинну діяльність соціально-революційних таємних організацій, які направили всі сили на повалення тодішнього державного устрою“, дають підставу зробити висновок, що „багато таких організацій виникло спочатку в південних і південно-західних губернях Росії“.

М. Равич-Черкаський, в передмові до названої вище праці („Южно-русские рабочие союзы“) також виразно підкреслює інтенсивний розвиток робітничого руху на Україні на його початках. „Взагалі,— пише т. Равич-Черкаський,— оскільки йде мова про 70-ті й 80-ті роки, то перевага півдня (проти півночі) потверджується низкою офіційних даних і наукових праць“. В „Хроніці соціалістичного руху в Росії 1878—1887 р.р.“ читаємо: „Південні (революційні) гуртки були взагалі активніші, як північні і їхня діяльність заслуговує більшої уваги... Київські та одеські революційні гуртки дали таких визначних діячів, як Желябов, Тригоні, Гольденберг, Колодкевич, Фроленко, Кибальчич і інших. На півдні ніколи не бракувало здатних та енергійних ватажків; на місце тих, що попадали до рук поліції, швидко ставали інші. Цим пояснюється, між іншим, і той факт, що в той час, коли північні анархісти та їхній центр переживали тяжку кризу, київські гуртки виявляли жваву діяльність... Південний рух мав більш досвідчених та впливових провідників“.

Не дивно, отже, що справую початків робітничого руху на Україні заінтересувалось нині багатьох дослідників, які з різних боків освітлюють, як вже відомі здавна, так і новіші факти. Три праці: 1) М. Балабанова — „К истории рабочего движения на Украине. Киевский рабочий в революционном движении 70-х—80-х р.р. Южно-русский рабочий союз“, 2) „Южно-русские рабочие союзы“. Сборник статей под редакцией и со вступительной статьей М. Равича-Черкаского і 3) „Южно-русские рабочие союзы“— видання Центрархіву, за редакцією В. Максакова й В. Невського,— ці три праці (що вийшли майже одночасно), дають надзвичайно інтересний матеріал про початки робітничого руху на Україні.

Як відомо, на Україні існувало кілька революційних робітничих організацій: 1) „Южно-российский союз рабочих“, заснований Е. О. Заславським в Одесі 1875 року; „Южно-русский рабочий союз“, що повстав в Одесі після розгрому першого союзу й „Южно-русский рабочий союз“, заснований в Одесі Н. Аксельродом 1879 року; 2) „Южно-русский рабочий союз“, заснований у Києві в травні-червні 1880 року Щедриним і Ковальською, 3) „Южный рабочий союз“, заснований Даниловим у Харкові 1882 року, 4) „Южно-русский союз“, заснований в Одесі, 1896 року і 5) „Южно-русский рабочий союз“, заснований року 1897 в Миколаїві.

В інтересній передмові (власне у вступній статті до „Збірника статей про південно-руські робітничі союзи“) М. Равич-Черкаський робить спробу з'ясувати повстання й діяльність названих союзів конкретними умовами розвитку тогочасного суспільного життя на Україні й віднайти в них риси, що відокремлюють їх від таких-же союзів на півночі (в Росії) та в'яжуть з Україною, з місцевим робітництвом та селянством. „Нас цікавило та й досі цікавить загадкове питання про вперте повстання на попілках все нових та нових „южно-русських“ союзів,— пише Равич-Черкаський. Чим пояснити це, на перший погляд надзвичайно дивне явище? „Вказавши далі на те, що слово „Україна“ в ті давні часи було заборонене, і що царському урядові вдалось викреслити його з літератури й викинути з свідомости неукраїнської інтелігенції, він дає таку відповідь на поставлене питання: Термін — „южно-российский“ и „южно-русский“ або й просто „южный“ визначає, власне, „український“, і всі ці численні „южно-русские рабочие союзы“ є, власне, союзи „українські“, хоч і не в тім розумінні, що вони були національно українськими складом своїх членів і що національний елемент відіграв у них дуже значну роль, а в тім, що існуючи на території України, союзи ці працювали в певнім національним оточенні й оскільки у своїй праці, зрештою, мали справу з українським селянином або з робітником, що не порвав ще своїх зв'язків з селом і не втратив тому ще своїх національно-українських рис,— не могли вони (ці союзи) не зробити з такого стану речей відповідних висновків“.

І, дійсно, не лише в практичній діяльності, але і в деяких статутах виразно виступав цей „український“, краєвий характер союзів. Так, наприклад, в статуті одеського „южно-российского союза рабочих“ (1875 р.) читаємо: „Ми, робітники південно-росій-

ського краю, об'єднуючись в союз під назвою — „південно-російський союз робітників“, — ставило собі таку мету: а) пропаганду ідеї визволення робітників з-під гніту капіталу та у привілейованих клас; б) об'єднання робітників південно-російського краю і в) майбутню боротьбу з існуючим економічним і політичним ладом“.

Досліджуючи діяльність союзів з певного, зазначеного вище погляду, М. Равич-Черкаський відшукує сліди впливу (хоч і не прямого, а лише посереднього, через окремих осіб Аксельрода й інших) М. Драгоманова на тодішній революційний рух на Україні (в зв'язку з цим у збірнику подано статтю Л. Дейча про М. Драгоманова та автобіографію М. Драгоманова), підкреслює „українські“ моменти в роботі союзів та в світогляді окремих їхніх діячів.

Цей „підход“ М. Равича-Черкаського, а також і те, що в „Збірнику“ подано важливі та інтересні матеріали: статuti та програми союзів, біографії головніших діячів, прокламації, відозви, спомини учасників, — робить „Збірник“ надзвичайно цінним.

Не менш інтересною працею є й розвідка М. Балабанова — „К истории рабочего движения на Украине“. Хоч М. Балабанов досліджує (на підставі київського історико-революційного архіву) лише діяльність київського „южно-русского рабочего союза“, однак, через те, що київський союз поширював свою діяльність далеко за межі Київщини, а також і тому, що М. Балабанов розглядає цю діяльність на широкому, загальнокраєвому соціально-економічному тлі, — його розвідка кидає світло на початки робітничого руху на Україні взагалі. Жива характеристика революційної пропаганди серед робітників в 70-х роках, біографії, діячів, аналіз програми й тактики союзу, огляд його діяльності, інтересні факти про боротьбу царського правительства з союзом, портрети основоположників союзу, прокламації — все це викликає велике зацікавлення і дає досить повне уявлення про „Київського робітника в революційному русі 70—80-х років“. Побіжно відмічає М. Балабанов і „українські“ моменти в діяльності Союзу (прокламації) і українською мовою, зв'язок деяких революціонерів з українською „старою громадою“ вказує на те, що в заарештованих революціонерів знаходила поліція поруч з російською і українською літературу — женецьке видання „Кобзаря“ Шевченка й інші книжки й т. і. Однак, довше на цих моментах не спинається і, навіть, коли говорить про Аксельрода (а саме, що він „перебував тоді взагалі під великим впливом європейського робітничого руху“, — стор. 73) ні одним словом не згадує про М. Драгоманова, про вплив цього останнього на Аксельрода. На нашу думку, розвідка М. Балабанова була б ціннішою, коли б він приєднався до „погляду“ М. Равича-Черкаського й уділив трохи більше уваги місцевим, краєвим та національним особливостям у роботі Київського „Південно-русского робітничого союзу“, та київських робітників взагалі. Тим більше, що підстави для цього є. Між іншим, в праці М. Яворського — „Україна в епоху капіталізму“ (Вип. II, стор. 177 — 178) подано інтересні факти про роботу нової української „Громади“ (з конспіративним центром в Києві) серед робітничих мас Києва й інших міст України. На підставі тих фактів М. Яворський приходить до висновку, що „драгоманівщина творить перехід від народництва до марксизму на Україні“. А в праці Балабанова чомусь на ці факти не звернуто майже ніякої уваги. Та, підкреслюємо, і в теперішньому своєму вигляді розвідка м. Балабанова дуже цінна вкладка в нашу історично-наукову літературу.

На черзі — докладне розроблення історико-революційних архівних матеріалів про решту „южних“ союзів.

П. Христюк

М. Пивовар. Двигун руйнації та поступу. „Книгоспілка“. Київ. 1925 р. 96 стор., ц. 30 коп.

Серед численної у сьогоднішній день літератури про хемію, про „Доброхем“, їхні завдання і ролі — не можна не звернути уваги на книжку, заголовок якої вище наведено, яка своїм змістом є не тільки засіб поширювати й вивчати хемію чи агітка (або правдивіше — агітка в кращім розумінні), а дає читачеві головніші відомості про вже досягнене і перспективи в цій науці на майбутнє на шляху поступу й руйнації.

На всяког, особливо хто не був у газових атаках чи навіть на фронтах війни 1914—21 р.р., такі аргументи „оборончої“ війни, як газ іприт та інші, які протягом кількох годин нищать буквально все живе на десятки й сотні верст, роблять остільки гнітуче враження, остільки опановують уяву, що мимоволі вже шукаєш очима, оглядаєшся, де-б сховатись, як захиститись, коли-б розірвалася іпритова бомба і тут-же думка безсило опускається, коли згадаєш, що може 3—4 години як вдихуємо той самий іприт, і просто з скреготом зубовним, з ненавистю клянеш і ладен розірвати тих, хто самі в найменшій мірі готові дихнути разок такого любого їм іприту, а зброєю брязкають.

В такі хвилини якось з полегшенням згадуєш, що живем не в мілітаристичній країні і що може людство спільними силами не допустить до жакливого знищення всього живого. І мрієш собі ще: а було - б гарно, щоб той самий марокканець Пенлеве чи другий подібний, понюхали хоч по - разу кожного з тисячі газів, які наготовили на інших.

Тішишся, що недалеко той час.

За те інші частини книги про двигуна поступу, сторінка за сторінкою закриває жакливі картини, вказує пройдені шляхи, мережить майбутні, нагадує що живете в тому ХХ віці, коли аероплан здобуває таке-ж право громадянства як і віз, коли за допомогою радіо на тисячі верст можете говорити з своїм приятелем.

Пригадую, коли нам, як ще ми були малими, учитель оповідав, яка Естландія культурна, що там і в селянина в хаті є телефон; мало ми цьому вірили, але й заздрили. А от у цьому таки ХХ віці вже хемія досягне того, що газами з аероплана чи як там доведеться нищити шкідників на сотнях й тисячах десятин; що солому, саму звичайну селянську житню солому, переводить на світло, яке не гірше електрики, що здобуває найкраще угноіння просто з повітря, що використовує всякі покідьки і т.и. і т.и. Мало того, ще зважається відкрити завісу над початком початків — і мимоволі скидаєш шапку перед цією наукою з наук.

Останні розділи цієї книги про двигуна вже читаєш з захопленням і жалем перегортаємо кінцеві сторінки: інтерес до науки вже збуджено, а це як - раз те завдання, яке стоїть перед подібними книгами і воно цілком осягнене.

Лишається відзначити кілька рис цієї книги; поскільки її призначається для читачів не з висотою освітою і в усякім разі без спеціальної, то автор не дотримував напрямку на певного читача, приміром чого може бути завантаженість спелтермінами та назвами продуктів хемічної промисловости, напр., оті всякі фенол, акридин, лізол, сольвеол навіть по коротких поясненнях мало що говорять читачеві; в той - же час автор цілком не торкнувся: фабрикації споживних продуктів, хемії орґано - хемічних виробництв, кераміки (її гончарських виробів), а це вже на нашу думку пропуск.

Такі фрази як „наше завдання.... з'ясувати її (хемії) місце в загальнолюдській культурі, характер її поступу та методи, конкретизувати науково - теоретичні засади“ (76 ст.) — треба назвати важкими. Додамо що ці завдання, на щастя, як-раз і не виконано і книга від цього тільки виграла в популярності, інакше не можна було - б уникнути викладу законів хемії, теоретичних засад і т.п., що безумовно зробило - би книгу не придатною ні для якого читача; а от уже гірше, що не згадано і не дано портретів світових імен в хемії (Рамзай, Менделєєв, Кюрі і інші). По-за тим усім книга в цілому відповідає запитанням дня, з охотою читається, розбуджує інтерес до дальшої праці над зачепленими питаннями у звичайного читача, одірваного цими роками від освіти, від науки. Невисока ціна книги теж приємне явище. Гадаємо, що „Книгоспілка“ на цім не зупиниться, а дасть цілу серію подібних популярних книжок, потреба в яких відчувається надзвичайно гостро: від ВУЗ'ів до сьомилітки, до сельбуда, до самоосвітника — селянина й робітника.

Д. Т.

Акад. Д. І. Багалій. Т. Г. Шевченко і кирило - методіївці. Історично-літературна розвідка. За редакцією катедри історії укр. культури. Держ. Вид. Укр. 1925 г. Стор. 93. Ціна 65 к.

Акад. Д. Багалій поставив перед собою інтересне завдання: „виявити ідеологію й ролю Шевченка в Кирило - Методіївському товаристві, на підставі першорядних джерел і розвідок“. Він слушно вказує, що приналежність Т. Шевченка до кирило - методіївців інтересна не лише з боку ідеологічного, а ще й тому, що з нею зв'язано найтрагічніший момент у житті поета: арешт Шевченка й заслання його в Оренбурзький край на цілих десять років (з 1847 по 1857 р.).

Майже на ста сторінках дрібного друку й оповідає Д. Багалій про цю знаменну в житті Т. Шевченка подію. На початку з'ясовує, на підставі поетичних творів Шевченка, написаних до 1847 року (тоб - то до арешту), „україно - слов'янську ідеологію“ Шевченка, спиняється на україно - слов'янських поглядах кирило - методіївців (головно, М. Костомарова, М. Гулака, В. Білозерського і П. Куліша) та порівнює їх з поглядами Шевченка, а потім оповідає матеріали про слідство, допити й кару, накладену на Шевченка, подає матеріали, що з'ясовують погляди на українство й слов'янство шефа жандарів гр. Орлова й міністра освіти гр. Угарова; нарешті, спиняється на питанні — як відбулося заслання на Т. Шевченкові й закінчує розділом про „політично - соціальну підвалину й ідейний зв'язок Шевченка та методіївців з ідеологією діячів інших суспільних рухів на Україні“.

Отже, тему обхоплено досить повно; головні джерела й розвідки не минули рук акад. Д. Багалія; розвідка читається в частині, де подається фактичний матеріал, з інтересом. Але конструктивно-ідеологічний бік її досить слабенький. Інтересний (і для теми надзвичайно важливий) останній розділ (що його можна було - б і, мабуть, слід було поставити першим) — „Політично-соціальна підвалина й ідейний зв'язок Шевченка і методіївців з ідеологією діячів інших суспільних рухів на Україні“ — має компілятивно-хронікальний характер. Так, наприклад, для з'ясування політично-соціального ґрунту слов'янофільства й ідеології кирило-методіївців — Д. Багалій обмежується наведенням кількох уступів з праці А. Ріицького („Тарас Шевченко в світлі епохи“) і М. Яворського („Україна в епоху капіталізму“, випуск І-ий). А, здається, ми могли-би сподіватись від акад. Д. Багалія, щоб він пішов трохи далі й дав живе, суцільне, можливо глибше обґрунтування зазначеного суспільного явища. В розділі другому — „Україно-слов'янська ідеологія Т. Г. Шевченка висловлена їм в його поетичних творах, зложених до 1847 року“ й шостому — „Як відбулося заслання на Т. Г. Шевченкові“ — якось надто вже невиразно зазначено ту важливу ідеологічну еволюцію, яку пережив Т. Шевченко до заслання і після. Як відомо, в першій періоді своєї творчості Т. Шевченко, під впливом буржуазно-інтелігентського оточення, виступає як буржуазно-демократичний, національний романтик (оспіває „славу минувшину“ України, оповиває ореолом козацько-гетьманську Україну, тужить за гетьманами). Але потім, досить швидко, Т. Шевченко визволяється з - під цих впливів, пориває з національно-буржуазною романтикою й критично, селянсько-кріпацьким оком починає вдивлятися в сучасну йому дійсність. Це надзвичайно важливе ідеологічне переродження Шевченка припадає на 1843, 1844 і 1845 - й роки; сам Шевченко у своїх віршах — „Три літа“ (написаних в грудні 1845 року) пише, що в ці роки він „прозирати став потроху“, почав „доглядатись“ до соціального оточення, яке вразило його так боляче, що він почав „ядом гоїти розбите серце“ і „вити совою“. Ці три роки Шевченко називає „тяжкими“. На жаль, залишається нез'ясованим, під якими саме впливами „прозрівав“ Т. Шевченко в ці роки. Акад. Д. Багалій поспивав на цьому місці: обмежився тим, що навів вірш „Три літа“ та уривки з інших творів поета цієї доби для характеристики його поглядів перед утворенням Кирило-Методіївського братства. Про самі погляди Т. Шевченка в цей час Д. Багалій каже: „Це вже була не романтика, коли людина кохається у старовині, незалежно від того, яка вона у своєму реальному змісті, це був великий гнів, обурення поета кріпака проти неправди, з критичним поглядом уже і на українську старовину... з закликом до боротьби за визволення народу“. Такої характеристики поглядів Шевченка перед заснуванням Кирило-Методіївського братства, так само як і тих скупеньких та куценьких пояснень, які дає акад. Д. Багалій, пишучи про „глибокий перелом у поета — про перехід його од романтизму до критицизму“ — все це мало (або й зовсім) не переконує, або Д. Багалій не викриває соціально-класової природи того „гніву“ й обурення у Шевченка, соціальних причин його переходу від „романтизму до критицизму й реалізму“ — явно не вистачає. „Великий гнів“, „обурення проти неправди“, „перехід від романтизму до критицизму“. В розділі шостому — „Як відбулося заслання на Т. Г. Шевченкові“ — акад. Д. Багалій так само обмежується лише загальними зауваженнями, що, мовляв, „ідеологія Т. Шевченка залишилася такою-ж, якою вона була за часів Кирило-Методіївського товариства“ (стор. 68), що він і після заслання „не визнавав царизму“, „вороже відносився зокрема до Миколи І-го“ і так далі. Правда сам Шевченко писав, що 10 років „не торкнулись“ його „молодих світлих надій“, але він тут-же додав: „тільки дещо зробилося ясніше“. От у цій додатку й полягає центр ваги, коли ми говоримо про те, як одбилося заслання на Шевченкові. Д. Багалій-же не лише не з'ясував — що саме й оскільки та в яким значинні зробилося Шевченкові „ясніше“ за 10 довгих, тяжких років, — а навпаки — затушував цей момент і натомість витратив енергію за-для того, щоб довести, що „між поглядом Шевченка й царя Миколи була безодня“ (йде мова про ідею народності й слов'янську ідею; стр. 70 - 71).

До речі, залишається й досі нез'ясованим питання, чому Т. Шевченко на протязі 6 років (з 1851 по 1857 рік) не написав ні одного вірша, що переживав він у ці „мертві“ роки? Як відомо, року 1847-го поет писав (в Орській кріпості), що коли-б була надія на те, що можна перегризти кайдани неволі, „то гриз потроху-б“. Та кайдани не можна було „перегризти“ й Шевченко втрачав надію на визволення. В 1850 році він писав в розпущі: „На батька бісового я трачу і дні, і пера, і папір!“ Після цих гірких слів він припиняє свою творчість і мовчить цілих шість років. І лише при звістці про волю, в 1857 році — Шевченко знову пише, багато переживши, перечитавши й передумавши на засланні.

Інші розділи книжки (де подається, переважно історичний матеріал) мають менше дефектів. Але загалом вся праця методологічно бідненька. Автор збивається частенько на

метафізичні манівці. Наприклад, замість вказати на класовий характер суспільної ідеології взагалі і зокрема часів Шевченка, він зазначає, що царські професори лише з примусу „мусили у своїх наукових розвідках шукати не правди, а проводити ті думки, які бажало правительство“, тоді як, мовляв, — „усякий чесний науковий діяч тільки й мусить одшукувати правду“. — Так немов-би „правда“ в суспільних науках щось одвічне й незмінне, — однакове для всіх клас (стр. 49). Замість того, щоб з'ясувати класовий характер ідеології самого Шевченка, вказати на її історичні, конкретні моменти, Д. Багалій раз-у-раз характеризує її різними абстракціями; на стор. 85, наприклад, пише: — „Братство, правда і воля—це основні думки Шевченка“, не зазначаючи, як все це в'яжеться з закликами того-ж Шевченка до збройного повстання проти поміщиків. І так далі.

Є й дрібніші хиби. Так, наприклад, на стор. 27-й Д. Багалій каже, що кирило-методіївці висували думку про „панування у всіх слов'янських землях єдиної православної віри“,—тоді як у відозві кирило-методіївців (вміщеній на тій-же сторінці) нічого про православну віру не говориться, натомість виразно сказано лише про „святую віру христову“; між иншим, і гр. Уваров закидає кирило-методіївцям саме те, що вони не обстоювали православної віри і „єдиної церкви“ (стр. 52). Таким чином, твердження Д. Багалія залишається недоведеним.

Отже, хоч розвідка акад. Д. Багалія й дає багато інтересного фактичного матеріалу, однак, чимало порушених у ній інтересних питань залишив автор не з'ясованими й належно не освітлив їх.

П. Христюк

Т. Шевченко. Дневник. Редакция, вступительная статья и примечания И. Я. Айзенштока. Издательство „Пролетарий“, Харьков, 1925, XXXI + 228 стр., ц. 2 р. 20 к.

Як відомо, досі ми не мали повного видання „Щоденника“ Шевченка: „первое издание дневника, напечатанное в „Основе“, изобиловало многочисленными пропусками и умолчаниями“ (Т. Шевченко, Дневник. Вступительная статья — И. Айзенштока, стор. VII), „ни одно из последующих изданий... не дало полного и исправного текста“ (стор. VIII), та лише одно з них (В. Яковенка, СПб., 1911 г., твори Т. Шевченка, т. II-й) дало текст в оригіналі (російською мовою), решта-ж видань (4 закордонних і скорочене Харківське—1924 р.) подали його в українському перекладі. До революції видання повного тексту щоденника в межах Росії було й неможливе. Але видання В. Яковенка не лише цензурні мало купюри: „кромѣ цензурныхъ пропусковъ... в текстѣ были все же пропущены (за несколькими исключениями) русские стихотворения, тщательно списывавшиеся поэтом, записывавшиеся ему его друзьями и весьма интересные для характеристики литературныхъ вкусовъ Шевченка¹⁾. И, наконец, ряд опечаток иногда совершенно искажалъ смысл“. (Вступительн. статья, стор. IX). Текст цензурних купюр видання Яковенка подано бudo в статті П. Зайцева „Ненадруковані місця з журналу (щоденника) Т. Шевченка“ („Наше Минуте“, 1 — 2. 1919 р.).

Але Айзеншток вірно зауважає, що „вопросы тщательной редакции текста, комментариев и пояснений оставлены во всей своей остроте до настоящего времени“ (IX стор.) і дивиться на редагуване ним видання, як на першу спробу повного та наукового видання „Щоденника“...

Залишаючи поки-що на боці питання про коментарії та пояснення, перш за все, подивимось, як редактор поставився до питання про „старанну редакцію тексту“. В передмові читаємо: „редактор настоящей книги совершил специальную поездку в Чернигов, где в музее украинских древностей имени В. В. Тарновского хранится рукопись „Дневника“. Произведенная сверка текста позволила в значительной мере восстановить пропуски и погрешности предыдущих изданий... Мы говорим — „в значительной степени“ потому, что полное, буквальное (в прямом смысле слова) восстановление шевченковского текста возможно лишь в специальном научном издании... В настоящем же издании, предназначенном для более широкого круга читателей, мы считали излишним и нецелесообразным воспроизводить все особенности шевченковского правописания“... (предисловие, стр. III). Власне кажучи, можна-б погодитися з думкою про зайвість і недоцільність подавати у виданні для широкого читача „всі особливості шевченківського правопису“, коли маємо на увазі його граматичні помилки. Вже зовсім непотрібно вносити такі поправки, як „Январь“ замість „Генварь“ (так писали тоді цілком письменні люди), або „милосердный“

¹⁾ Дивно, що вважаючи ці пропуски за хибу, і Айзеншток на стор. 114 і на стор. 19 робить такі самі пропуски, в той час, коли в відповідних місцях у Яковенка (записи під 30 XI 57 р. та 5, II р. 58) в першому випадку наведено перші слова віршу, а в другому зазначено в примітці: „Старый холостяк“ — виписав в підлиннике“.

замість „милосердый“, „привлекательного, благородного“ замість „привлекательно благородного“, та тому подібні, що й ще виразніші вносять зміни в характер шевченківського стилю, в першу чергу знищуючи сліди українізмів. Але коли скажемо, що в тексті „Щоденника“, зредагованому Айзенштоком, що - раз у знаходимо: „добрым“ замість „бодрым“ (стор. 29), „кандалы“ замість „кайданы“ (стор. 34), „пропустить рюмку“ замість „пропустить рюмочку“ (стор. 43), „лесной полянь“ замість „степной полянь“ (стор. 48), „старика“ замість „старичка“ (стор. 69), „уж не разумею“ замість „уже... не уразумею“ (стор. 135) і т. подібне, то можна з певністю думати, що й „Январь“ замість „Генварь“, „милосердный“ замість „милосердый“ і т. д., як і зміни тільки - що зазначені, є результатом зовсім несвідомої редакторської роботи, а просто... повторюють помилки Яковенківського видання. Говоримо це з тою більшою певністю, що уважно переглянувши звіру тексту Айзенштоківського видання з текстом оригіналу, пророблену акад. С. О. Ефремовим¹⁾, можемо твердити, що в основі праці Айзенштока лежить використання Яковенківського видання + тексту цензурних купюр, поданого П. І. Зайцевим. Принаймні дуже значну частину „пропусков и погрешностей“ Яковенківського видання старано збережено й у Айзенштоківському...

Не можемо думати, щоб про те дійсно „старався“ Айзеншток, — просто підчас „спеціальної поїздки в Чернигов“ він, мабуть, лише дуже на швидко проробив „сверку текста“, що й дало йому змогу виправити лише деякі хиби Яковенківського видання. Власне в тому Айзеншток майже признається, висловлюючи в передмові подяку деяким особам, — „не мало облегчившим работу в Чернигове и давшим возможность закончить ее в весьма короткий срок, бывший в нашем распоряжении“. Та коли - б він у тому й не признався, шло само з торби вилазить...

Було - б читачеві нудним і втомним перелічування всіх помилок і калічень тексту (не лише окремих слів, а й цілих речень)²⁾, що повторив Айзеншток слідом за Яковенком, — просимо на слово повірити, що їх таки не мало. Не будемо важити їх значіння (може там не знайдеться чогось подібного до „чурбанов“ замість „бурбонів“, — помилка, яку виправив у Яковенка Айзеншток), але сама їх кількість у кожному разі не дозволяє визнати текст видання за редакцією Айзенштока за „повний та справний!“. Не повторимо різних слів Чуковського про видання Яковенка (наведених у Айзенштока), але скажемо, що „класика“ видавати не можна не лише „без изучения текста, без всякой редакции“, але й з „таким“ вивченням тексту, за „такою“ редакцією, які офірував на своє видання Айзеншток, зробивши його все - ж таки „аби - як“ і „поспіхом“. В особі Айзенштока — „Щоденник“ в кожному разі на „свого Венгерова“ не дочекався, а після його видання, за його - ж виразом, „питання старанной редакції тексту залишено в усій своїй гостроті“...

Все вищесказане не завважає нам віддати Айзенштоку честь заслуги першого повного видання тексту „Щоденника“ мовою оригінала. А текст цей і незалежно від тих чи інших проблем шевченкознавства повний такого і досі поривного інтересу, що забезпечує виданню успіх. І по заслугі вітає його в Ленінградській „Красной Газете“ автор (що заховався за літерами В. Б.), на жаль, до свого привітання додаючи безглузді закиди українцям, ніби - то вони досі уникали видавати „Щоденник“ через те, що його написано російською мовою.

Що до вступної статті та приміток, пояснення, то треба сказати, що стаття в цілому не погана для ши око популярного видання, хоч вона, як побачимо далі, має багато спірного й не переконує, а в примітках подано багато цінного й для розуміння „Щоденника“ неодмінного матеріалу.

Але знов - таки, примітки подано без добре обміркованого плану, в них не збережено відповідних пропорцій і часто про те, що найбільше стосується до розуміння щоденника, як першорядного джерела для біографії та історії творчості поета, сказано дуже коротко, а на теми, досить далекі шевченкознавству, є певний коментаторський надмір. А що головніші, цим приміткам надано того вигляду й тієї форми, що досить надійно одвертають від подібного матеріалу увагу широкого читача. Примітки в цілій низці питань шасливіш було - б подати в монографічній розробці, хоч - би у найкоротшій розміром.

Вступна стаття, як каже закінчуючи її Айзеншток, „не претендовала совершенно исчерпать вопрос о дневнике Шевченко... Она должна была помочь читателю разобраться в вопросах, вызываемых чтением дневника, и наметить пути, по которым, как нам кажется, должно пойти изучение произведений, подобных данному“ (XXX стор.).

Обидва завдання виконано більш - менш достатньо. Ми - б зауважили лише, що для осягнення першого, навіть маючи на увазі найширшого читача, можна - б обминути

¹⁾ За дозвіл користуватись його працею складаю С. О. Ефремову щирю подяку.

²⁾ Прикладів не наводимо, щоб не обтяжувати уваги читача.

питання про значіння мемуарів взагалі та в питаннях літературної історії зокрема, а тим більш посилання в обговорюванні їх на „авторитетні думки“ Бестужева-Рюміна та Пипіна. Це позбавило б вступну статтю деякого присмаку великослів'я й примітивізму. Що ж до питань другого порядку, то власне у Айзенштока єсть не лише спроба „наметити п'яти“, але й спроба відповісти на деякі з тих питань, — як раз найбільш спірна й найменш переконує. Основним з них, — питанням, що „во всяком случае требует объяснения“, — єсть питання, „вызывавшее некогда злопамятство одних и смущение других“ — про причини „возникновения дневника на русском языке“ (XXV—XXVI стор.). Айзеншток правильно сполучає це питання з цілим питанням про творчість поета російською мовою, але його розв'язання цього питання нас не впевняє: правда, він каже, що спинився на ньому „по необходимости (?) вкратце, надеясь в будущем посвятить ему специальную статью“ (XXIX стор.). Ми не згоджуємось з самою кваліфікацією питання про російські твори Шевченка, як питання — одного з найцікавіших в його творчості і гадаємо, що навіть в „Щоденникові“ мається матеріал для більш простого розв'язання питання. Але в рамках рецензії не маємо змоги обґрунтувати свій погляд на це питання.

Здається нам також, що даремно в інтерпретації „Щоденника“, як літературного твору, піддався автор спокусі слідом з думками Ейхенбаума (з „іншої опери“) „тут, именно в этой стилистической поволочи, в этих условных формах побачити зародки художних приемов, спостерегти сліди певної літературної традиції“ (XXIV стор.). виправляючи термінологію Пипіна (на „сучасну“) в думці останнього, що російських повістей Шевченка не можна розглядати, як чисто художніх творів, Айзеншток говорить: сучасний дослідник сказав би — „автобіографічність повістей Ш. була лише прийомом, що його в оголеному вигляді подано в „Щоденникові“... (Ми б навпаки сказали, що художня форма повісті є тут способом викладу автобіографічних загадок і спостережень).

Тут очевидне непорозуміння: за думкою Пипіна про повісті Шевченка, завданням письменника зовсім не була вільна творчість, але, навпаки, завдання багато більш скромне. Він просто хотів розповісти те, що йому доводилося бачити в житті і форма повісті лише узагальнювала ті явища... Коли говорити про „спосіб“, то тут маємо спосіб художнього узагальнення автобіографічного матеріалу, щоб-то в кожному разі художнє завдання. В „Щоденникові“ ж маємо дійсно лише просте оповідання без жадної риси прийому художнього узагальнення... Не розуміємо, про який літературно-художній спосіб тут може бути мова, особливо коли прийняти до уваги, що нещадна ширість оповідання „Щоденника“ не має рівної в цілній світовій літературі! До речі, цієї широти не можна й рівняти до „широти“ знаменитої „Сповіді“ Русо, в якій історична критика давно зазорила багато нешироти та навіть і брехні, а чутиве вухо завжди ловить неприємні риси очевидного кокетування ширістю. Жадної подібної рисочки не знайдемо в „Щоденникові“ Шевченка...

Коли про „Щоденник“ можна говорити не лише як про біографічний документ, але й як про документ історично-літературний, та шукати в ньому специфічно літературного прийому, то лише оскільки кожне оповідання про будь-які події, спостереження, явища оформлюється по законам оформлення словесного матеріалу. Тут, очевидно, маємо таке поширення термінологічних рамців, що з них, як вода крізь пучки, впливає кожний зміст.

Мих. Могилянський

Акад. Сергій Єфремов. Іван Левицький-Нечуй. „Слово“. Київ. 1925. Сторін. 190.

Славнозвісний український повістяр класик, літописець епохи „доброго старого времени“ небіжчик І. С. Левицький-Нечуй, хоч під кінець 7-роковин свого упокоєння (помер 15/IV-1918) діждався, нарешті, докладної критичної й життєписної розвідки. Це була виключна індивідуальність в українському письменстві. Повістяр Левицький, хоч і „не горів ніколи тим жерущим жертвним вогнем творчості, що палить письменника“, каже акад. Єфремов, але він зміг утворити цілу галерею немирущих образів та типів, що чарують нас і досі, неважаючи на його і напямки та смак у письменстві, нові форми та способи змальовування людського життя...

„Писання молодих наших письменників, напр., з робітничого життя, каже критико-біограф Нечуй — це рожева вода, як рівняти їх до кров'ю написаних сторінок з „Миколи Джері“ чи „Бурлаки“, як і всі побутові нариси бліднуть перед незрівняними картинами з „Кайдашевої сім'ї“...“

От цей власне вираз академіка — про кров'ю написані сторінки з „Миколи Джері“ чи „Бурлаки“ (та хіба тільки в цих творах знаходимо такі сторінки!) і примушує нас із застереженням приймати попередні твердження, що Левицький, мовляв,

„ніколи не горів... жертвним вогнем творчості“... Нам здається, що без горіння кров'ю власного серця твору не написати...

Небіжчик повістяр не належав до тих палких натур, що безпорадно бросалися в лещатах неможливої дійсності колишнього російського громадського та політичного безголов'я — це правда. „Левицький, каже акад. Єфремов — мав одну дорогу і не ухиляючись ішов нею, систематично працюючи, регулярно випускаючи повість за повістю, оповідання за оповіданням“.

Літературна діяльність Левицького-Нечуя тривкий по собі слід лишила, а кращі його твори були зразками і для молодих письменників. Автор книжки каже, що „його манера надовго запанувала в літературі, одгукнувшись у багатьох визначних заступників нашого повістярства“. Акад. Єфремов знаходить, що великий вплив Левицького позначився не тільки на молодому Коцюбинському, який „у весь був під чарами манери Левицького“, але навіть на Винниченкові (перший його твір „Краса і сила“), на С. Васильченкові то-що. Свої твердження автор уґрунтовує посиланням на деякі окремі місця з творів згаданих авторів.

Книжка читається з великою цікавістю, чому допомагає і форма викладу і самий стиль та колоритна мова. До книжки долучено такі додатки: I. Автобіографія І. С. Левицького; II. Аттестат; III. Листування І. С. Левицького (дуже цікаві листи небіжчика П. Я. Стебницького (П. Смуток) і IV. Бібліографічний покажчик. Книжку прикрашено двома портретами письменника.

Г. Ков.-Кол.

Д. Антонович. Триста років українського театру. 1619—1919. Прага. Український громадський видавничий фонд. 1925. Стор. 278 великої вісімки.

Перша четвертина ХХ століття відзначилася кількома спробами написати, коли не історії українського театру, то більш-менш поважних розвідок про цей театр. До таких праць належать писання Л. Старицької-Черняхівської („Двадцять п'ять років українського театру“), І. Стешенка „Історія української драми“, почасти критична розвідка М. Вороного — „Театр і драма“, М. Садовського — „Мої театральні спогади“. Всі ці праці і багато інших дрібніших праць дають силу матеріалу за-для докладного життєпису того культурного чинника, що ми його звиваємо „Український театр“.

Свіжо видана книжка — „Триста років українського театру“ так само не є історія його, про що автор книжки і застерігає в своєму вступному слові, кажучи, що його „праця... ні в якому разі не претендує на те, щоби бути історією українського театру“.

Ми вважаємо, що автор говорить це в деякій мірі „для годиться“; правда, трьохсотлітній період існування нашого театру, всі стадії його розвитку, починаючи з двох випадкових вистав українських інтермедій, що відбулися 29 серпня 1619 року на ярмарку в містечку Камінці Струмилівій в Галичині, і до наших часів (1919 рік), це такий шмат часу, що коли добре дослідити всі етапи розвитку театру, зібрати всі матеріали про нього, то може довелось-б написати не один, а три томи такого розміру, як праця Д. Антоновича. Тим часом книжка, що лежить оце перед нами, дає так багато матеріалу з історії театру, а окремі місця остільки добре розроблено й висвітлено, що ми можемо вважати цю працю за корінь історію українського театру; можна хіба закинути авторові методу викладу, систему розроблення та розполюгу багатого матеріалу; нам здається, що зробити це треба було трохи инакше — піти за виробленими вже зразками, що дають нам виклади загальної української історії чи історії літератури.

Стежачи за розвитком українського театру протягом трьохсотлітньої доби, автор убгав увесь матеріал у чотири тільки розділи, чи, як він каже з слов'янська — „глави“, а охоплюють ці розділи кожний окремо такі доби та етапи життя українського театру: розділ перший — „Шільний театр“ (1619—1819 р.р.). Починає тут автор згаданими вище виставами українських інтермедій в Камінці Струмилівій (1619 р.), розповідає про розповсюджені в XVII та XVIII ст. ст. на Україні шкільні драми — різні інтермедії та інтерлюдії, авторами яких були, як це ми знаємо і з історії нашого письменства, українські вчені Туптало, Прокопович та багато інших, а закінчує автор цей розділ згадкою про знамениту в музичній творчості другої половини XVIII ст. українську трійцю — про композиторів Максима Березовського, Дмитра Бортнянського та Артема Веделя.

Другий розділ — „Світський театр“ обіймає 1819—1881 роки; починається цей розділ характеристикою кріпачко-поміщицького театру, що був „панською примхою“ та заснуванням постійних театрів по містах України (перший постійний театр було збудовано в Харкові в 1789 р., а перші постійні вистави почали відбуватися тут з 1812 року за участю Г. Квітки). Далі в цьому розділі йде перебіг зародків сучасного народного театру, в основі якого лежать „Москаль-чарівник“ та „Наталка Полтавка“, появу яких

в українському драматичному письменстві слід завдячувати водевілеві „Козак - стихотворець“, написаному каліченою українською мовою російським письменником кн. Шаховським і цей власне водевіль і спонукав І. Котляревського написати свої п'єси народною мовою.

Переглянувши всі видатніші події в житті відродженого театру у нас і в Галичині на протязі майже $\frac{3}{4}$ дев'ятнадцятого віку — аж до появи лихої слави забороненого на українське слово царського указу 1876 року, Д. Антонович переходить до розділу третього, що має характеризувати театр побутовий.

В розділі „Побутовий театр“ (1881 — 1917) автор говорить, що утворення такого театру було укоханою мрією М. Кропивницького та М. Старицького і вони, не зважаючи на урядову заборону, що впала на український театр, не спускали рук, працюючи над соціально-побутовими драмами — один над „Несудилось“, а другий над „Доки сонце зійде, роса очі виїсть“.

Розділ книги „Побутовий театр“ має такі тези: Перші кроки побутового театру. Репертуар. Виконачці. Обстановка. Глядачі. Утиск українського театру. Український театр в Галичині. Театр аматорів. Народний український театр. Українська опера. Застой у театрі. Почавши цей розділ з'ясуванням обставин, що призвели до часткового (локального) скасування заборони українських вистав, та розповівши, як виступили на театральну арену М. Кропивницький та М. Садовський та інші діячі української сцени, автор книжки крок за кроком переглядає історію розвитку побутового театру — його „золоті часи“ — часи розвитку, а також спиняється і над оперовими творами, на які українська сцена загалом не багата та над оперетами. Чимало уваги уділяє автор театрові в Галицькій Україні і торкається тих українських вистав, що відбувалися вже підчас світової війни по таборах полонених — у Раштаті, Вецлярі Фрайштаті то-що.

Зхарактеризувавши повстання й розвиток побутового театру, автор переходить далі до його кризи, яку і змальовує в розділі четвертому, назвавши його „Револуція в театрі“ (1917 — 1919). Цей розділ викликає деяке непорозуміння своєю безсистемністю у викладі предмета та невідповідністю того матеріалу, яким оперує автор. Справді-бо, розділ має показати, судячи за заголовком, революцію в театрі, з'ясувати, як та революція відбувалася, в чому вона виявлялася в добу 1917 — 1919 р.р., які були її наслідки, а тим часом цій добі присвячено раптом вісім сторінок з 23-х, що обіймають цей розділ; отже, більшу частину цього розділу відведено добі зовсім нереволуційній, що тяглася протягом 10 — 12 літ перед великою революцією і коли виставлялися п'єси „Брехня“, „Натусь“ — Винниченка, „Надія“ — Гаярманса, „Камінний Господар“ — Лесі Українки, п'єси Старицької - Черняхівської, Черкасенка, Олеса то-що, якими автор оперує в розділі, що має показати революцію в театрі в часи політичної революції 1917 — 1919 р.р.

Сучасники тієї доби, коли виставлялися згадані вище п'єси не без цікавості прочитають гострий — і на наш погляд занадто суб'єктивний — осуд з боку Д. Антоновича виставам цих п'єс, а надто виставам „Брехні“, „Натуса“ та „Камінного Господаря“: п'єси ці, каже автор книжки, „було дружно провалено“. Такою-ж суб'єктивною оцінкою видається вам в попередніх розділах і оцінка, як композитора, М. В. Лисенка. Відповідно й цілком заслужено оцінив Д. Антонович працю колишнього „Молодого театру“, на чолі якого стояв Л. Курбас. До книжки додано багатий бібліографічний покажчик про український театр.

Г. Ков. - Кол.

М. С. Як поміщики визволили селян. Бібліотека селянина. ДВУ, 1925 р. Тир. 15.000 прим. Стор. 40. Ціна 15 коп.

Не можна сказати, щоби література, що її продукують і видають для села, була цілкомито придатна для своєї мети й своєї аудиторії. Хибами, що найчастіш зустрічаються, при тім є спеціальна утировка, надужиття популярного, ніби застосованого до „дубового селянського розуміння“ викладу, а також загальний, і треба підкреслити, надто неприємний тон „поучення“, так ніби погорда до „малих цих“. Мимо того, вважається за потрібне уникнення всяких трудних місць, а наслідком того поверховність, цілковита легковажність змісту. В „Бібліотеці Селянина“ ДВУ теж є чимало таких гріхів. А між тим байка про „дубовий селянський розум“ є одною з найбільш безглузвих і найбільш шкідливих байок. А між тим наш селянин як-раз не любить поверхової, порожньої книжки, навпаки, книжка, де утрирується популярність „під мужика“, викликає в нього відразу, приймається ним, як глузування з нього.

Розглядана нами книжка дуже вигідно відрізняється від літератури подібного роду. Написана гарною мовою (деякі нечисленні похибки не псують гарного враження від

неї), а, головне, мовою популярною в кращому розумінні цього слова, тоб-то без тієї утрировки під мужицький розум, що про неї нами сказано вище, вона розповідає читачеві сумну історію того, як „цар-звільнитель“ вкупі з поміщиками вчинив величезне шахрайство, підмінивши ті сподіванки волі, що ними наповнене було повітря того часу, новими кайданами для селян. В небагатьох словах, але подиву гідно об'єктивно й повно змалював автор ті чинники, що рушали всією справою „визволення“ й запровадження нових форм закабалення селян поміщиками, й усі ті обставини, що в них те „звільнення“ й закабалення перепроводжувалось. За своїм змістом і викладом ця невелика книжечка являється досить цінною, — вона знайде дорогу до читацького серця й принесе користь не тільки селянинові, але й багатьом читачам із „інтелігенції“ з міщанства, що в справі „реформ“ 60-х років часом тримаються дивних поглядів, і ДВУ добре зробило, що не пошкодувало тиражу. Слід побажати, щоби книжка, подібна цій, не являлася одинокою на нашому книжковому ринкові популярної історичної літератури, і слідом за нею, щоби вийшла ціла серія таких невеличких книжок, що приступною гарною мовою (а гарна мова, то й буде приступна популярна мова) правильно освітили хоча-б найважливіші моменти історії. Бо наслідки таких книг то є не менш, як закріплення здобутків революції й революційного фронту.

Хиб у книжці майже нема. Слід лише вказати на трохи неприємний огріх: на стор. 32 у долині написано „тут подано план“... а плану - то самого й нема.

Невелика ціна книжки — 15 коп. — являється одним з багатьох плюсів її.

Б.

Р. Цветова. Походження світу. ДВУ, 1925 р. Серія світознавства, 52 ст. ц. 15 коп.

Походження світу це найболючіше питання, яке цікавить і молодь і селянські маси і кожну культурну чи малокультурну людину, бо церква протягом століть з'ясовувала це питання по-своєму, фантазія людська і неспроможність досягнути цих питань лише допомагала малокультурній людині принімати на віру всі пояснення церкви. Тому над цим питанням, а особливо, з'ясовуючи його, у популярній формі, треба було зупинитися глибше і підкреслити його яскравіше. Коли-б з його почати, щоб-то з походження світу, як такого, тоді-б зрозуміло було і зоряне небо, і сонце, і планети і система світів; можна було не робити такого довгого вступу і про елементи і зокрема про водень, кисень, про бактерії і т. п., краще було-б відразу в популярній і цікавій формі викласти про туманності, тяготіння, утворення світів, була-б додержана цільність.

У автора багато зачіплено цікавих питань і з'ясовані вони досить гарно, та не скеровані вони ні на який план, може тому, що автор, взявши метою популяризацію цього питання для селян не додержався ні популярного, ні строїно-наукового викладу. Лише на 42-й стор. підходить автор до питання утворення світів, але для його лишається уже не багато місця і тому воно лишається мало з'ясованим.

Такі питання як земля, сонце, місяць — мало освітлені, а безперечно вони цікавлять селянство, за те багато, порівнюючи, віддано місця для з'ясування поняття „спектр“ „фраунгоферові лінії“, таке враження лишається від брошури, наче-б-то автор хотів на 52 ст. уложити і фізику, і метеорологію, і астрономію і т. и. Краще було-б зупинитися докладно на деяких питаннях, тим більше, як видно з передмови, крім цієї книжки написана ще ціла низка книжечок, яка зачіпає теж основні питання світобудови.

Р. Кривусева

С. Ляликов. Чтение, с'емка, исправление планов и производство военных рекогносцировок. (Популярное руководство для красноармейцев, курсантов и комсостава всех родов оружия). ДВУ, ст. 1-98, 80. Харків. 1925 р.

Книжку С. Лялікова написано досить гарною, простою мовою; вона легко читается й зрозуміла кожному червоноармійцеві.

Елементарність та послідовність змісту книжки, як підручника, свідчать про те, що автор, бажаючи дати в популярному викладі всі практичні підходи й необхідні відомості що до теми, цілком досягнув покладеної в своє завдання мети.

Всі малюнки, зразки карт, відчитних карток та таблиці вирисувано й зроблено чисто, гарно й додано до відповідних пактів.

Поставлена й з успіхом виконана автором мета набирає тим більшої вартості, що як лекторів (інструкторів), так і слухачам через підручник дається повна можливість за короткий час (за декілька практичних лекцій у полі) з повним успіхом першому — про-

вести повний курс, а другим засвоїти й закріпити необхідні знання в такій важливій галузі військової справи, як рекогносцировка.

Разом з цим, відкидаючи всяку думку знецінити книжку, висловлюємо побажання, щоби автор у повторному виданні своєї праці зробив - би в деяких відділах коротенькі додатки й пояснення, а саме: 1) стор. 72 — більш підкреслити значіння підступів до позицій; ст. 75 — пояснити, що робити, коли на позиції не буде гори (сказати декілька слів про закриті позиції); ст. 77 — водорозділ треба ясніш показувати, щоби не було помилок в розмірі обстрілу; ст. 80 — дати коротенькі пояснення про „ключі позицій“; ст. 82 — фронт сторожі обов'язково проводити рівнобіжно фронту сторожі ворога, щоби охорону не було виставлено в пустопорожній бік, а дійсно вона мала - б перед собою ворога й почувала його присутність.

З боку географічного книжка бездоганна.

Бажано було - б книжку бачити і в перекладі на українську мову. Це як - раз було - б вчасно, беручи на увагу всі ті гострі питання поточного часу, що зв'язані з українізацією взагалі, а головне перехід Червоної армії до системи територіального комплектування та підготовки цілком українізованого командного складу.

К. Дубняк

„Знання“. Щотижневий науково-популярний і громадський журнал Головополітосвіти. 1925 р. — ч.ч. 5, 6, 7, 8, 9, 10. Вид - во „Червоний Шлях“.

Журнал виходить з 1923 року. Метою його є дати широким робітничо - селянським масам у зрозумілій для них формі найрізноманітніші знання з різних галузей науки та життя. В журналі беруть участь видатні науково - літературні сили.

Оскільки вони справляються з завданнями журналу?

З боку вибору тем, журнал робить гарне враження. Він дійсно торкається різних боків знання й сучасності. Постійний його читач чи передплатник наприкінці року ознайомиться з низкою цікавих статей чи з природознавства чи сільського господарства, техніки то - що. З цього боку у журналі, здається, відведено найбільш місця. Ясно стає, що він має уклон до популяризації зазначених галузей. Зокрема слід зазначити, що популяризатори тут на своїм місці. По - перше мусимо згадати постійного співробітника журналу т. Рижова, що вже досить добре зарекомендував себе, як популяризатор - природознавець. З останніх статей його у цьому смислі слід познайомитись зі статтю про рослини - чужоїди — інтересні рядки, написані просто і зрозуміло. Такі - ж статті т. Ожиганова про коневодство та велику рогату худобу, Дашкевича (про перемогу людини над природою). Складніші написано статтю т. Кравцова. (Горіння у нашому тілі). Ще на жаль, важко читати малопідготовленому статті т. Лівшица про історію телеграфу, т. Улезко (наука про всесвіт), т. Опокова (про використання води для піднесення сільського господарства). Тут буде корисно, коли співробітники сільської школи спопуляризують зазначені статті на відповідних лекціях. Матеріалу досить. Добре враження з боку викладу роблять статті т. Лавренка (поради садівництву, щепи дерев). Статті свіжі змістом, і великі кроки тут знаходимо порівнюючи з тим, що давали сторінки колишніх „журналів садівництва та огородництва“, коли там автори намагались дати науково - популярні рядки — не було тієї глибини та цікавості.

Вибір статей життєвого характеру визначається стежинням журналу за біжучими видатними фактами. (Перший всеукр. учительський з'їзд, Перша молд. парт. конференція); як і можна була чекати, роковини Ілліча викликали цілу низку статей. Зазначаємо з них особливо такі: Урін — Ленін і національне питання, Гопнер — про Леніна (цікаві спомины), Смугін — Ленін і нова економічна політика, статті подано зі знанням справи, і в них нема тої поверховості, тої „ювілейности“, яка, на жаль, інший раз зустрічається. Особливо, повторюємо, цінна стаття мемуарного характеру (Гопнер). В журналі є ще кілька статей других авторів, які збагачують ленінську літературу. Шевченківському святу призначені статті дана (популярність Шевченка на Україні), Єрофіїва (право жінки і матери в творах Шевченка), отже особливо цінна бібліографія до Шевченка, яку подано відомим шевченкознавцем товаришем Яшеком. Тут перелік низки книжок та статей про Шевченка — є вдалим критичним поясненням.

Паризькій Комуні присвятив гарну статтю т. Білик.

Не забуто життя мистецтва на Україні (Ко за після Жовтня, художній інститут у Києві, п'ять років Державного театру імени Франка). Однак статті про мистецтво менш вдалі — якогось більш протокольного характеру; і зовсім уже протокольного характеру статті Костенка і особливо Шрага (огляди по УСРР і РСФРР та закордонне життя). Тут,

правда, „добросовестная сводка“ часописного матеріалу — і тільки. Усе-ж вони потрібні і подають укупі з відділом бібліографії, листування редакції певну закругленість журналу.

З літераторів та поетів у журналі приймають участь Сосюра, Плискунівський, Панч, А. Любченко, Забіла, Голота; є переклади з Бабеля, Пильняка.

Журнал робить добре враження. Інші числа тим більш цікаві, що присвячені певним питанням майже цілком.

Текст доповнюється досить вдало справленими малюнками.

Ів. Єрофіїв

„Нова Громада“. Двохтижневий журнал. 1925 р., ч.ч. 3, 4, 5-6. Книгоспілка (Київ).

Журнал „Нова Громада“ — журнал „кооперативний, літературно-мистецький та популярно-науковий“. При його невеликому розмірі він складається з відділів: загального, літературного, кооперативного, економічного, господарчого, новин науки та техніки, політичного та інших. Це здається, забагато. На двох сторінках уміщується часто 25 і більш статей, іноді на одну сторінку. Неможна відмовити у цікавості інших статей, отже читач встигає лише розбігтися. Краще зі статтями про кооперацію. У підсумку вони освітлюють сторінки її біжучого життя, дають поради, організаційного характеру, є статті про кооперацію закордонну; багато цінного подають кооперативні огляди — з місць, огляди не поверхові, а документальні. Не менш цікавий розділ „сільське господарство“. Майже кожна стаття тут змістовна, торкається як-раз потрібніших питань (худоба, бджоли, рослини).

У розділі „Політичне життя“ уміщується живо викладений огляд часописів. Факти зібрані вдало, додаються цікаві пояснення, що захоплюють читача й допомагають йому розібратися у складних питаннях сучасності. Якось без звязку з даними статтями уміщено матеріал літературного характеру. Сили тут гарні — оповідання та вірші цих авторів читаються легко, говорять про знайоме, так недавно пережите чи сучасне. Інтересні також „Легенди Поділля“ А. Катранової, права стилізовані під Короленка. Ознак пам'ятки народньої творчості слід було б подавати і без художньої обробки — у точному запису, що для фольклору має велике значіння.

Шевченківські дні викликали у журналі кілька статей. З них треба зазначити статтю Филиповича: „Шевченко в звязку з його добою“. Автор помічає важливість у вивченні Шевченка знайомства з його „Щоденником“, який свідчить про широкий світ-огляд поета; поет переріс інтелектуально ту закріпачену класу, з якою весь час почував тісний звязок. До формування його ідеології спричинилися також інші чинники, що йшли від іншого джерела. У статті подано кілька виписок з „Щоденника“, що свідчать про розуміння поетом значіння в житті людності техніки, машини й передбачання нових життєвих форм. Зазначено також про відношення Шевченка до мистецтва. Серед малюнків та знімків до цієї статті цікавить знімок „виписки з метричної книги в с. Моинцях — за 1814 р.“ на ньому бачимо саму дату народження Шевченка. Знімка переведено, здається, уперше.

В журналі бачимо численні ілюстрації та фотографії. Однак справлено їх часто не досить ясно, а фотографії чомусь раз-у-раз невеличкого розміру. Трудно, а часом неможна зрозуміти чи добре розглянути. А коли взяти на увагу, що в наші часи фотографії з біжучого життя будуть мати з годом історичне значіння, — слід було б редакції звернути більш уваги на їх виконання.

Журнал взагалі-ж робить добре враження й збагачує нашу науково-популярну журналістику.

Ів. Єрофіїв

Ів. Сенченко. Оповідання. Держвидав. Харків. 1925, стор. 181. ц. 60 коп.

Взявши книжку в руки, перше, що кидається в-вічі, це те, що книжку ганебно погано вилено. От лишенько — коли вже технічний відділ Держвидаву зрозуміє, що художню літературу треба видавати не так, як антирелігійну брошуру або довідник з сільсько-господарського податку. Обкладинка на тоненькому папері брудно-бурякового кольору, папір годиться куди хочете, а не для книжки оповідань і верстка без ніякого смаку. І ця бібліотека зветься так пишно „Бібліотека українських письменників“. Хіба Державному Видавництву України не соромно з такою бібліотекою в люди виходити? Тепер-же не 20-й рік. Ну, та нехай цей гріх вони сами спокутують.

Переважає більшість оповідань в книжці Сенченка, це його перші твори написані ще 22—23 року і лише одно-двоє пізніше. Через те стільки „провалів і промахів“ в

будові оповідань, через те хвилювання, скупість слова і інші великі і малі „прегрешення“ у перших творах автора. Всі майже оповідання безсюжетні, або з недоробленим сюжетом. Безсюжетні оповідання вимагають від письменника особливого вміння розпланувати оповідання — у Сенченка часто цього бракує. Оповідання — ж селянські — збудовані зовсім примітивно, за винятком одного-двох („Під революцію“ та інші.).

Але разом з тим своєю обрубаною, короткою фразою Сенченко користується дуже вміло і часто прямо віртуозно („Миколка“), з найбільшим впливом на читача і концентрацією внутрішньої емоціональної сили. Це одно з його досягнень і ось через це саме книжку читаєш з великим задоволенням. Головна — ж сила оповідань І. Сенченка — це в бадьорості і життєвості її і виведених автором постатях. Всі постаті — люди сили, енергії й захоплення життям. Ця сила пройняла всі оповідання від „Крука“ до „Інженерів“ і коротеньких чулх, ліричних новелеток.

Погано буває там, де автор впадає в агітаційний тон, а не показує дію самих героїв. Так само не вдалися йому й „Фантастичне оповідання“ та „Казки“. Не вистачає тієї динаміки руху і впливової широти. Без цих оповідань — книжка — б ані трохи не загубила.

Найкраще оповідання в збірці, це одно з останніх, взагалі, оповідань автора „Інженери“. Написано воно в гостро-гумористичних винниченківських тонах, цілком закінчене сюжетом і тільки в деяких місцях розтягнене. Але тут яскраво поставлено проблему зустрічі і боротьби нового, сучасного молодого інженера — творця Левади, з інженером — спецом Крунісом. Тили виведені в цьому оповіданні остільки чіткі, і життєві, що, здається, до них можна доторкнутись руками.

Взагалі — ж книжка оповідань Сенченка це досить помітне і дуже приємне явище на нашому літературному полі.

Ю. М.

М. Ірчан. Родина щіткарів, драма на 4 дії, Вінніпегу, Ман., ст. 77, ціна 25 центів.

Антимілітаристичний мотив в укр. літературі ще дуже кволий, а надто в царині драматичній. Ті, що розкажуть неприховано, просто-жорстоко, потрясаючи людство, прийдуть пізніше. Хоча в літературі західно-європейській уже дано величезні твори.

Драма Ірчана зачеплює цей мотив.

Треба сказати, що в наш час великих соціальних катастроф ця тема для художника найбільше невдячна. Бо тут найлегше впасти в голий агітаційний тон, що найменший матиме вплив.

М. Ірчан взяв робітничу сім'ю щіткарів, що зазнала на собі всього жаху війни. Батьки і донька сліпі, видючий 20-літній Івась, очі всієї сім'ї, свідомий пролетар. Дочка професора Ада, з „поганим з обличчя“ братом Бобом, інженер — становлять протилежний соціальний полюс. Івась знаходить війна і заявляє права на його силу, на його очі. І вона одбирає це найкостовніше добро щіткарів.

Протилежний полюс: Ада, що еволюційно приходить до родини щіткарів замінити втрачені очі, гідкий Боб з інженером — всі вони тільки підкреслюють величезну трагедію нещасної сім'ї. Їх вплетено як контраст до трагедії сліпих щіткарів, виявляючи всю мізеру класи владарів. Як життя цієї маленької родини, як і плетиво контрастів списано без жадної натяжки, зі справжнім, глибоким уразючим трагізмом.

Що — правда, драма не має специфічних побутових рис, мовних типів, — в цьому п'єса трохи схематична, але схематичність тут не мінуща. У всьому іншому — у будові — драма проста і своєю простотою сильна.

Вперше виставлено на сцену У. Р. Д. (Українського Робітничого Дому) у Вінніпегу — „на очах тисячної робітничої публіки“, як зазначено в кінці п'єси.

Вважаємо, що треба перенести п'єсу й на кін театрів УСРР.

П'єса, безперечно, варта того.

Сам. Кожушко

В. Худяк. Ворожка. П'єса на 3 дії. ДВУ. Хрк. 1925. Стор. 30. Ціна 18 коп. Тир. 5.000.

В. Худяк. Терешко-коровник. Дитяча п'єса на 1 дію. Книгоспілка — Харк. 1925. 21 стор. Ціна 15 коп. Тир. 5.000.

Куркуль Цупко має наймичку, яку видає за дочку. З конокрадами веде компанію, могоричить їх і зпроде крадених коней. Ворожці Мар'яні дає ліків до шептання, щоб потруїти несаможників і комсомольців, які наслідують на нього. Разом з такими заходами, Цупко йде до матери Миколиної — секретаря осередку ЛКСМ, вговорює її вплинути на

сина. Від ліків ворожки дохнуть корови, бандити підстрілюють незаможника Петра. Ворожка лікує його і отруює. З'являється лікар, виказує, чого умер поранений, ворожку арештовують. III дія — сцени коло райвиконкому. Сюди приводять ворожку. Озброєні селяни приводять бандитів, хочуть зробити самосуд над ними і ворожкою, збирається сход. Цупко захищає арештованих, вказує на закон; наймичка Ганна свідчить, що Цупко змовлявся з бандитами і ворожкою. Натопи скаженіє і хоче вбити арештованих, являється голова ревкому (де був до того?) і не допускає самосуду.

Як кажуть — „на лице“ всі сільські атрибути: ворожка, самогон, попи, куркулі, бандити, класова ненависть, самосуд, комсомол, ревком, ніч холодна, ранок. Набір явищ, подій, осіб — надто великий, в той час, як самої п'єси — 30 сторінок маленьких, $\frac{1}{2}$ години дії.

Деякі постаті вдалі, характерні (Цупко, ворожка), випадок, що корови подохли від отрути з малої пляшечки, — не вірний, взагалі справа з отрутою не вдалася авторові. Невдало виведено голову виконкому, дівчат-комсомолок.

П'єса вражіння зробить, яко агітка, але глибокого значіння не матиме — надто вже схематично, примітивно дано всі постаті, події — бракує художности, театральности.

В другій п'єсці дія відбувається в густому лісі, поблизу цукроварні, в часи наступу Денікіна. На сцені поперемінно — то червоноармійці, що несуть з бою пакета в штаб і гублять цей пакет, то діти — пастушки, які знайшли і дають червоноармійцям, то — білі 2 салдати, шукаючи своїх — забрели в нетрі лісові. З села в ліс приходить голова ревкому і секретар, ховають в землю громадські гроші, папери. Це все бачуть білі з-за кущів, в'яжуть їх. З'являється пані з сином, жінка управителя цукроварні. У дії і дієвим особам треба знайти вихід, бо так все накопичилось, перепуталось. Вихід такий — білі примушують Терешку показувати шлях з лісу: доки один білий стоїть коло пов'язаних членів ревкому, другий іде з Терешком. Та Терешко утікає, біжить до червоних і приводить саме тоді, як обидва білих вже хотіли розстріляти ревкомців.

Тепер уже червоні в'яжуть білих, Терешко герой, Митько теж хоче іти до Червоної армії і всі йдуть визволяти цукроварню.

Ледве чи дітям буде все ясно — та зласне — основа дії — червоноармійці, білі і два члени ревкому — діти в п'єсі — між иншим. П'єса лишає багато запитань, що виходять з обставин дієвих — розвязка п'єси штучна і не зовсім вдала.

Так само в п'єсі мало художности — багато входів і виходів, постійна, нецікава рухливість осіб, подій.

П'єса являє слабу інсценізацію на тему з червоної романтики — особою вартости не має, тим більше, як п'єса дитяча. Змістом і дієвими особами скоріше підходить до комсомольських вистав.

Хар. Невіра

НА УВАГУ ЧИТАЧАМ

1. У прим. од редакції до віршу М. Чернявського надруковано: „Статтю про його творчість буде надруковано в № 13“, а треба читати: в № 10.

2. На стор. 104, зверху 13 ряд. надруковано: „індійських“, а треба читати: „перських“.

З 1-го жовтня 1925 року починає виходити
щомісячний журнал

„ЧЕРВОНА ПРЕСА“

інструктивний орган Відділу Друку Ц. К. К. П. (б) У.

МЕТА ЖУРНАЛУ—систематичним інструктажем допомогти нашій пресі на Україні у ідеологічній, методологічній та господарській установці.

«ЧЕРВОНА ПРЕСА»—необхідний підручник і порадиж кожноту редакторотві і співробітнікотві партійно-радянської газетти, партробітнікотві, рабкоротві, сілбкоротві, стінніт газетті, робітнічоту клуботві, сілбсбкоту будінкотві, хаті-читальні і кожноту, хто цікавнтсья спанот і розвиткот партійно-радянської пресот на Україні.

ПЕРЕДПЛАТА ПРИЙМАЄТЬСЯ:

- 1) Харків, Ц. К. К. П. (б) У.
Фінансовий відділ, на рахунок «ЧЕРВОНОЇ ПРЕСИ»
- 2) Харків, Ц. К. К. П. (б) У.
Відділ Друку, редакція «ЧЕРВОНОЇ ПРЕСИ»

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік	4 карб. 80 коп.
» 1/2 року	2 » 50 »
» 3 місяці	1 » 30 »
Окрема книжка	— 45 »

УКРАИНСКОЕ АКЦ-ОЕ ОБ-ВО ВОЗД. СООБЩ. „УКРВОЗДУХОПУТЬ“

РЕГУЛЯРНОЕ ПАССАЖИРСКОЕ ВОЗД. СООБЩЕНИЕ

по линии Москва, Харьков, Екатеринослав, Одесса и обратно ежедневно и по линии Ростов, Артемовск, Харьков, Киев и обратно 2 раза в неделю на 6-местн. металлич. пассаж. самолетах „Дорнье“

Цены билетов равны ЦЕНАМ в МЕЖДУНАРОД. ваг. ж. д.

Транспортный отдел: транспортные, вартантные и ссудные операции

ПРАВЛЕНИЕ: Харьков, ул. Свердлова 31.

КОНТОРЫ ВОЗДУШНЫХ СТАНЦИЙ: в Ростове, Одессе, Москве, Киеве, Екатеринославе и др. гор.

